№ 14 ՇԱԲԱԹ ՅՈՒՆՎԱՐԻ 19 1908 ՇԱԲԱԹ ՅՈՒՆՎԱՐԻ 19 № 14

ԵՐԵՍՈՒՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Базарная ул. д. Тамамшева № 16. կամ Tiflis, Rédaction „Mschak".
Տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ
(36-րդ ՏԱՐԻ)
ԱԳԱՄԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ
Հասցէն՝
ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

12 ամսվայ համար	„	„			10 ր.
11	„	„	„	„	„
10	„	„	„	„	9 ր.
9	„	„	„	„	8 ր.
8	„	„	„	„	7 ր.
7	„	„	„	„	6 ր.
6	„	„	„	„	„
Մնացած ամիսները ամսական ՄԷԿ րուբլի					
Ամերիկա տարեկան		„			6 դօլլար
Եւրօպա	„	„	„		30 ֆրանկ
Պարսկաստան	„	„			10 րուբլի

Թիֆլիս քաղաքի վաճառականների փոխադարձ օգնութեան ընկերութեան վարչութիւնը հոգեկան վշտով տեղեկացնում է ընկերութեան անդամներին ընկերութեան անդամ

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ՇԱՀԲԱԶԵԱՆԻ

վաղաժամ եղեռնական մահվան մասին։
Մարմնի յուղարկաւորութիւնը այսօր, յունվարի 19-ին, դէպի Նորաշէնի եկեղեցին։ Թաղումը Խոջիվանքի գերեզմանատանը։

ԱՌԱՋԻՆ ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ
ԱՒԱՐՏՄԱՆ ՎԱՃԱՌՔ
Въ „Единственной торговлѣ по американски"
ԽԱՆՈՒԹՈՒՄ
ՄՇՏԱԿԱՆ ՆՇԱՆԱԿԱԾ
Գներից 10—30%
գեղջ
ԱՄԵՐԻԿԱ
մեկնելու պատճառով ծախում եմ իմ գեղեցիկ կերպով սարքած գալանտերէյնի և Թղթի մեծ խանութը, որ առևտուր է անում օրական ոչ պակաս, քան
200 րուբլու։
Միակ առևտուր ամերիկական ձևով.
Միակ շահս վաճառականների համար.
Միակ առևտուր Թիֆլիսում.
Միակ՝ Միքայէլեան փողոցում, № 96.
(15, 17, 19 և 20) առ. 5—4

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ
Կիրակի, յունվարի 20-ին
Յօգուտ
ԽԱՐՓՈՒԽԻ Ս. ՍԱՐԳՍԻ ԾԽԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ
Մասնակցութեամբ դերասանուհի տիկ. Դուրեան-Արմէնեանի, օր. Բերեժանեանի, դերասաններ պ. պ. Ա. Արմէնեանի, Գ. Իփէկեանի և սիրողների
Կը Ներկայացվի
I
ՀԻՒՐԸ
Դրամա 2 գործ., հեղ. Էդ. Բրանդէսի, թարգմ. Թառայեանի
II
ԱՆԳԼԻԵՐԷՆ ԽՕՍԵԼՈՒ ԵՂԱՆԱԿԸ
Կոմ. 1 գործ., հեղ. Բօրների, թարգմ. Ա. Արմէնեանի
ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ ԱԼԼԷԳՐԻ
Ընդմիջումներին կը նուագէ երաժշտական խումբը։
Տեղերի գները 3 ր. 20 կ.—75 կ. կանգնած՝ 50 կոպէկ
Սկիզբը ճիշտ ժամը 8-ին երեկոյեան
Տոմսակները կարելի է ստանալ ժողովարանի շվէյցարից։
առ. (Հ. շ. կ.) 3—2

ՔԱՆԴԱԿԱԳՈՐԾ
Մ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ
Վերադարձել է Թիֆլիս
ԱՏԻԼԷՅԻ հասցէն նոյնն է՝ Արաս-Արաղսկայա հրապ., տ. իշխ. Արղութեանի։
առ. (15 և 19) 2—2

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

II

Մենք ոչ մի տեղ չունենք ապահով դերասանական մի կազմ, ոչ Թիֆլիսում, ոչ Բագւում, ոչ Նոր-Նախիջևանում և ոչ մի ուրիշ կէտում։

Եթէ Թիֆլիսում կամ Բագւում գոյութիւն ունենար մի որևէ ֆօնդ, որից տարեկան գոնէ 5000—10,000 րուբլի յատկացվէր թատրօնական գործի համար, այն ժամանակ կարելի կը լինէր որոշ չափով ապահովված համարել հայկական բեմը։ Այն ժամանակ աւելացնելով այդ մշտական եկամուտի վրա տարեկան հասոյթները, հնարաւոր կը լինէր կազմել վայելուչ նախահաշիւ թէ դերասաններին վարձատրելու, թէ րեպերտուարը ճոխացնելու և թէ ամբողջ թատրօնական գործը կանոնաւոր հիմքերի վրա դնելու։

Թատրօնի յիսնամեայ յոբելեան տօնող հայ հասարակութիւնը անզօր է հանդիսացել մինչև այժմ մի այդպիսի ֆօնդ կազմել։

Եթէ նա մինչև այսօր այդ չէ արել, պէտք է գոնէ անէ այժմ յոբելեանի թէ խրախուսող և թէ յանդիմանող ազդեցութեան տակ։

Հայ դրամատիկական ընկերութիւնը, որ հիմնվել է և գործում է հայ թատրօնի զարգացման և պահպանութեան համար, չէ կարող ինքնըստինքեան ոչինչ անել, եթէ հասարակութիւնը չաջակցէ, չը պահպանէ նրան։

Թատրօն յաճախող հասարակութիւնը միշտ պահանջող է եղել և կը լինի։ Նա ցանկանում է, որ դերասանական խումբը լինի կազմված ձեռնհաս անձերից, նա չէ բաւականանում առաջվայ աղքատ րեպերտուարով և պահանջում է, որ բեմի վրա դրվեն թէ նոր ինքնուրոյն պիէսներ և թէ համաշխարհային թատրօնական րեպերտուարից վերցրած ուշադրութեան արժանի աշխատութիւններ։

Մենք բոլորովին արդարացի ենք գտնում այդ պահանջները, և յիսնամեայ յոբելեան տօնող հայ մարդը իրաւունք ունի լաւ թատրօնի անհրաժեշտութեան վրա շեշտելու։

Բայց պահանջներ դնելու իրաւունք ունեցող ժամանակակից հասարակութիւնը նախ և առաջ պարտաւորութիւններ ունի, որ նա պէտք է կատարէ։

Եւ արդարև, եթէ ինքը հասարակութիւնը լուրջ ջանք ու աշխատանք և բաւականաչափ զոհաբերութիւններ չէ անում հայրենի բեմը պահպանելու և զարգացնելու համար, ումից և ինչ իրաւունքով նա կարող է պահանջել, որ նրան տան լաւ թատրօն ճոխ րեպերտուարով և վայելուչ դերասանական կազմով։

Նախ պէտք է միջոցներ տալ, կազմակերպել թատրօնական գործը և ապա ասպարէզի վրա ամենայն իրաւամբ դնել պահանջների շարանները։

Մենք դեռ չենք շօշափում սեփական թատրօնի շինութեան խնդիրը, որը յոբելեանի առիթով դրված է ասպարէզի վրա։ Այդտեղ շատ նպատակայարմար կը լինէր, եթէ հարուստ անձեր համաձայնվէին խոշոր գումարներ նուիրելու այդ գործի համար և թողնէին ժողովարարութիւնը ուրիշ աւելի համաժողովրդական նպատակների համար։

Հայ հասարակութիւնը պէտք է յոբելեանի առիթով միջոցներ ձեռք առնէ դարձնելու հայ թատրօնը իսկապէս մի մշտական հաստատ հիմնարկութիւն որոշ ապահով եկամուտով և այնուհետև առաջադրէ պահանջներ դէպի այդ թատրօնը։

Յիսնամեակից պէտք է օգտվեն մեր գործողները հայ բեմի դրութիւնը արմատական կերպով բարեփոխելու։

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Պատգամաւորութիւն Փոխարքայի մօտ

Հինգշաբթի, յունվարի 17-ին, ցերեկվայ ժամը 2 և կէսին, Կովկասի Փոխարքայ կոմս Վօրօնցօվ-Դաշկօվին ներկայացաւ Անդրկովկասի մահմեդականների կողմից ընտրված պատգամաւորութիւնը հետևեալ կազմով. դոկտոր Կարաբէկ Կարաբէկօվ, Ահմէդ-բէկ Աղայեվ, Իսկեանդար-բէկ Մելիքօվ, երդ.-հաւ. Խալիլ-խան Խօյսկիյ, Միրզա Մեհտի Ալիեվ, Աբդիւլ-Կաֆար Սամեդօվ, Հաջի Մահմէդ Հուսէյն Րաֆիեվ, Բէհիւք-բէկ Աղասիբէկօվ, պրինց Ջահրուխ Միրզա, Ջիրալի-բէկ Ամիրջանօվ, Աղա-Խնուս Հաջի Մամէդօվ, Աբաս Կուլի-խան Էրիվանսկի, Ակբէրխան Նախիջևանսկի, Նազար-բէկ Սուլթանօվ և Աբդուլրահման Էֆէնդիեվ։

Պատգամաւորութիւնը միջնորդեց Փոխարքայի առաջ յետաձգել կառավարութեան տուած հրահանգներով շէյխ-իւլ-իսլամի ընտրութիւնը՝ մինչև որ Անդրկովկասի մահմեդական հոգևորականութեան պետին ընտրեն անկախօրէն։ Ընդ սմին պատգամաւորութիւնը ներկայացրեց Փոխարքային մի պատճառաբանված զեկուցագիր այդ մասին և Անդրկովկասի մահմեդականների հոգևոր կառավարութիւններին վերաբերվող նոր կանոնների մի նախագիծ, որ պէտք է գործադրվի օրէնսդրական կարգով։

Փոխարքան սիրալիր ընդունելով և լսելով պատգամաւորութեան, պատասխանեց, որ այդ մասին ինքը համապատասխան միջնորդութիւն կը յարուցանէ սահմանված կարգով։

—

Գանձակ, 16 յունվարի

Իշխանութիւնն արգելք դրաւ այն կասկածաւոր ալիւրների վաճառման վրա, որոնք անպէտք ու վնասակար են գործածութեան համար։ Այդպիսի ալիւրները կնքվեցին։

Սագան

—

«Т. Л.»-ի սեփական թղթակիցը հեռագրում է Պետերբուրգից հետևեալը.

Պետական Դումայի անդամներին յանձնվեց այն զեկուցագիրը, որ կազմել էր Դումայի առաջին բաժինը Մակլակօվի նախագահութեամբ Անդրկովկասի ռուս ազգաբնակութեան ընտրութիւնների մասին։

Բաժինը գտել էր, որ ընտրողական ժողովում թոյլ տուած ընդհատված ընտրողական գործողութիւնների կարգը, հանդերձ նախապատրաստական ժողովներով, հանդիսանում է օրէնքի խախտում. բայց ուշադրութեան առնելով ընտրութիւնների անաջող պայմանները—ընդարձակ երկրի պատուիրակների փոխադարձ ծանօթացման մտքով, ինչպէս և գործի նորութիւնը, բաժինը առաջարկում է Դումային Տիմօշկինի ընտրութիւնը կանօնաւոր ճանաչել, իսկ ժողովի նախագահ Դեմենտիեվի անկանօն գործողութիւնների մասին հաղորդել ներքին գործերի մինիստրին։

—

Թաւրիզ.—Լարված դրութիւն է։ Հրացանաձգութիւնը՝ թէև թուլացած, բայց շարունակվում է։ Նշաններ կան, որ յեղափոխականների փամփուշտները սպառվում են։ Կողոպուտները ընդարձակ չափեր են ընդունել։ Վաճառականները ահ ու դողի մէջ են։ Ապրանքները շտապով խանութներից տեղափոխում են քարվանսարաները։ Աստարա—Արդաբիլի ճանապարհին անկարգութիւններ են։

Կ. Պոլիս.—Պարսից դեսպանատունը տեղեկութիւններ ստացաւ, որ թիւրքերը առաջ են շարժվում պարսկական հողի վրա։ Նոյնանման տեղեկութիւններ ստացել է նաև Պետերբուրգի հեռագրական գործակալութիւնը Թէհրանից և Ուրմիայից։ Պարսից հաւատարմատարը բողոքագիր ներկայացրեց Բ. Դրան՝ թիւրքաց զօրքերի առաջխաղացման առիթով։

Թաւրիզ.—Մասնաւոր հրացանաձգութիւնը և բացարձակ կողոպուտները շարունակվում են։ Չը նայած ժամանակաւոր կառավարչի տպագրված պահանջին, ինչպէս և անջումանի, շուկաները չը բացվեցին։ Վաճառականները կողոպտվելու վախից շարունակում են ապրանքները տեղափոխել քարվանսարաները։ Շուկաներում տիրող խրարանցման պատճառով յունվարի 16-ին բանկերը փակ էին։ Առևտուրը լուրջ վնաս է կրում։ («К.»)

—

Պետերբուրգ.—Մոսկվայի քաղաքապետը տուգանքի է ենթարկել «Русскія Вѣдомости» և «Часъ» լրագիրներին։ «Наша Мысль»-ի խմբագիրը ձերբակալված է։

Պետական Դումայի աջակողմեան անդամները հերթից հանեցին բարձրագոյն դպրոցների անկարգութիւնների առիթով անելու մտադրված հարցապնդումը։

Ժմիւր մենամարտի հրաւիրեց Պետական Դումայի նախագահի օգնական Մէյէնդօրֆին՝ ընտրութիւնները ստուգելու ժամանակ մասնաժողովի մէջ նրա խիստ քննադատութեան համար։

Ազնուականների համագումարին միջնորդութիւն է յարուցված, որ Կէտրինին և Նաբօկօվին հեռացնեն ազնուականների դասից։

Պետական Դումայի մէջ յամառ լուրեր են պտտվում կաբինէտի փոփոխման մասին։ Մինիստր-նախագահ անուանում են Դուրնօվօյին։ («Каспій»)

—

Պետրով քահանայի կարգալուծումը

Ռուսաց թերթերը հաղորդում են, որ ռուսաց սինոդը կարգալոյծ է արել յայտնի հրապարակախօս-գրող Պետրով քահանային։ Այդ վճիռը պատճառաբանված է նրանով, որ Պետրով քահանան, հակառակ իր տուած խոստումներին, տպել է բրօշիւրի ձևով իր այն զեկուցումները, որ նա գրաւորապէս ներկայացրել էր իր թեմական իշխանութեան և որի մէջ բացատրել էր իր կրօնական և քաղաքական հայեացքները։ Քննելով այդ բրօշիւրը, սինօդը գտաւ, որ նա պարունակում է ռուսաց օրթօդօքս եկեղեցու պախարակումն և հրաժարումն նրանից, և, առհասարակ, այդ բրօշիւրը պարունակում է հայեացքներ հակառակ ուղղափառ եկեղեցու և միևնոյն ժամանակ հերքումն գոյութիւն ունեցող իշխանութեան և հայհոյութիւն Ռուսաստանի պետական կազմի։

Ի նկատի ունենալով Պետրով քահանայի այդ բրօշիւրի հակա-եկեղեցական և յեղափոխական բնաւորութիւնը, սինօդը որոշեց կարգալոյծ անել Պետրով քահանային, իբրև անարժան այդ կարգի, և արտաքսել նրան հոգևորական կոչումից, իսկ նրա հայհոյութեան մասին ընդդէմ Ռուսաստանի պետական կազմի՝ հաղորդել պատշաճաւոր իշխանութեան։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԼԵՒ ՏՕԼՍՏՕՅԻ 80-ԱՄԵԱԿԸ

—

Պետերբուրգ, 10 յունվարի

Տենիշեվսկու թատրօնական դահլիճում, ժողովրդական համալսարանների ընկերութեան նախաձեռնութեամբ, ամսիս 9-ին կայացաւ գրական երեկոյթ ի պատիւ կոմս Լ. Ն. Տօլստօյի 80-ամեայ տարելիցի։ Ակադեմիկ Ն. Ա. Կօտլեարեվսկին իր նախաբանի մէջ նկատեց մեծ մարդու գործունէութիւնը՝ իբրև սօցիալական րեֆօրմատօրի. նրանից յետոյ բեմ է բարձրանում յայտնի նկարիչ պրոֆ. Րէպինը (որը, ինչպէս յայտնի է, մօտ և բարեկամական յարաբերութեան մէջ է հռչակաւոր գրողի հետ և նկարել է Տօլստօյին մի քանի տասնեակ անգամ զանազան պօզաներում) և հետաքրքրական խօսակցութեան տօնով նկարագրում է իր յիշողութիւնները. կրակոտ բեմբասացութեամբ Լ. Ֆ. Գրամատչիկօվը կարդում է Լեվ Տօլստօյի «Աղօթքը». պրոֆ. Դ. Ն. Օվսեանիկօ-Կուլիկօվսկին կարդաց իր դասախօսութիւնը «Տօլստօյը իբրև գեղարուեստագէտ». պրոֆ. Մ. Մ. Կօվալեվսկին իր ճառի մէջ բնորոշեց Լեվ Տօլստօյին իբրև «մտածողի» և փիլիսօփայի։ Յայտնի ջութակահար Յովհաննէս Նալբանդեանը, իր անբաժան ընկեր-դաշնակահար Վ. Վ. Պօկրօվսկու դաշնակցութեամբ, նուագեց «Կրէյցերեան Սօնատան».։ Ներկայ էր երեկոյթին Պետերբուրգի գիտակից, գեղագէտ ինտելիգենցիան ահագին բազմութեամբ։ Ամենից վերջը Դ. Ա. Դրիլ կարդաց այն հեռագիրը, որ իսկոյն և եթ ներկայ եղող հասարակութեան անունից ստորագրված՝ պէտք է ուղարկվէր Լեվ Տօլստօյին։ Մ. Մ. Կօվալեվսկու առաջարկը—որ 80-ամեայ տարելիցի առիթով հարկաւոր է կազմել համաշխարհային բիւրօ գեղարուեստագէտների և գիտնականների—հասարակութիւնը ընդունեց որոտալից ծափահարութեամբ։

Ե. Բաղդասարեան

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԽՄԲԻՆ

—

Թատրօնը կեանքի հայելին է։ Այնտեղ է ցոլանում կեանքը իր լաւ ու վատ կողմերով, օրինակելի և խորշելի դիմագծերով։ Լոյս ու ստուեր, բարի ու չար, ազնւութեան ու կեղծութեան խաւարը իր աւերածութիւններով, և գիտութեան ու ճշմարտութեան լոյսը իր գեղեցիկ յաղթանակներով, բոլորը հանդիսանում են այնտեղ։

Այնտեղ են գրականութեան ու գեղարուեստի վհուկները վերակոչում գերեզմաններից անցեալ կեանքի դերակատարների ստուերները ու նորից մարմին ու շունչ տալով նրանց՝ հարկադրում են կրկնել իրանց ապրած կեանքը. այնտեղ նրանք ցուցադրում են ներկան. վերջապէս այնտեղ անցեալի ու ներկայի միջոցով նրանք ստուերագրում են ապագան, իրանց օծութիւնից էլ մի բան աւելացնելով եղած լաւի վրա և իրականը ազնւացնելով գաղափարականով՝ ձգտեցնում են առաջ և առաջ, միշտ դէպի լաւը։

Երբ մարդ անհատն անդրադառնում է ինքն իր անձի վրա՝ դարձնելով իր մտքի աչքը դէպի իր հոգու խորքը, և քննում է իր բարոյական ու մտաւոր արժէքը, նա գգաստութեան ճանապարհի վրա է, և գգաստ

մարդը միշտ դէպի լաւը առաջադէմ և ապահով կընթանայ։

Նոյնը ասելի է մի ազգի նկատմամբ։ Բայց սա իր անձը պիտի քննէ այն մեծ հայելու մէջ. այնտեղ, ուր իր գրական ճարտարները և իր ոգեհարցուկները բեմի վրա հարց ու փորձի են կանչում անցեալի կամ ներկայի գործաւորներին։

Այդ էականի հետ միասին՝ թատրօնը գեղարուեստի տաճարն է, ուր լեզուն մտքերի, մտքերը զգացումների, զգացումները սկզբունքների և սկզբունքները վսեմագոյն գաղափարների հետ մրցում են. ուր նուրբ շարժուածքը, վսեմ կացքը, դէմքի արտայայտութիւնը մտքի արտայայտութեան հետ ներդաշնակ, զբօսեցնում են աչք և միտք, նրբացնում են ճաշակ։

Այդքան է պահանջվում այդ տաճարի քուրմերից և քրմուհիներից։ Առասպելի Պրօտէսի նման նրանք պէտք է գիտենան կերպ-կերպ լինելու և նմանվեն իրանց պատկերացնելու անձին այնքան, որ պատրանքը կատարեալ լինի։

—

Ձեզ այժմ, թատերական արուեստաւորներ, կեանքը վերարտադրութեամբ պատկերահանողներ, գեղարուեստի տաճարի քուրմեր և քրմուհիներ, գաղափարը բեմի վրա կենսական գոյներով արտացոլողներ, ձեզ այժմ՝ քննելը թէ որքան արժանիքով էք կրում դուք Մելպոմէնի և Թալիայի ձեր ուսերի վրա ձգած քղամիդը։

Քննեցէք, թէ չը կա՞ն ձեր մէջ դերասաններ և դերասանուհիներ, որոնք գեղարուեստի այբ-բին անգամ անգէտ են և միայն արհեստաւոր են կամ, աւելի ճիշտը, մեքենաներ, որոնք շարժվում են լարումով և նրանց ամենամեծ աջողութիւնն այն է համարվում՝ եթէ թերութիւն կամ խանգարումնք չը կայ իրանց կազմուածքի մէջ, որ խափանէր հարթ ու հաւասար շարժումը։

Եւ սակայն թատերական կենդանի և վերակենդանացնող տաճարի մէջ գործելու համար հարկաւոր են ոչ թէ անարուեստ գործաւորներ, այլ այնպիսի արուեստաւորներ՝ որոնք աքանչելապէս գիտենան վերակոչել, միտքն զբօսեցնելու և զգացմունքներն արծարծելու համար խնմված ունկնդրութեան առաջ, ժամանակներն իրանց հարազատ կեանքով ու տոգորով։

Գիտակից արուեստագիտութիւն և հանճար՝ ստուերներին նոր մէկանց մարմին տալու և շունչ փչելու, այդ է լարված հանդիսականի իրաւացի պահանջը բեմի վրա վերագործողից։

Հեռու մանրքինները, հեռու շաղժառու մեքենաները. տուէք շարժառու ոյժեր՝ ժամանակներն ու դէմքերը վերակոչելու և խօսեցնելու ու գործել տալու։ Հեռու անարուեստ գործաւորները, որոնք աղաւաղում, աղճատում են և՛ ժամանակ, և՛ դէմք, և՛ լեզու, և՛ ճաշակ։

Օ՛ն, արէք այդպէս, ջանացէք. և տաճարն, որին դուք փափագելով փափագում էք—սեփական հայկական թատրօնը, նա կը կանգնի ձեր առաջ այս հրաշագեղ վերտառութեամբ՝

«Նուէր հայ ազգին՝ հայ...-ից»։

Մինչ այն, աւա՜ղ, դուք կը թափառէք մոլորցիկ։

Ա. Մ. Եզեկեան

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱՅԻ ԿՈՒԼՈՒԱՐՆԵՐՈՒՄ

—

Դումայի կուլուարներում գլխաւոր խօսակցութեան նիւթը նաւատորմի համար պահանջվող գումարի հարցն է, որը հասնում է մօտ 500 միլիոն րուբլու։ Նախ քննվելու է 20,000 տօնն մեծութեամբ երկու զրահանաւեր շինելու համար անհրաժեշտ 36 միլիոն րուբլու առաջարկը։

Այդ առիթով կասկածելի շշուկներ են պտտում։ Ոմանք այն միտքն են յայտնում, որ, եթէ նաւատորմի համար պահանջվող այդ գումարը Դուման հրաժարվի հաստատել, կարող են արձակել Դուման։

Այսպէս թէ այնպէս՝ նաւատորմի վերակազմութեան ծախքերի խնդիրը համարվում է փորձութեան քար Դումայի համար։

Այդ առիթով «Р. Сл.» լրագրի սեփական թղթակիցը դիմել է պետական պաշտպանութեան մասնաժողովի յայտնի անդամներին և հարցրել նրանց կարծիքը։

Խվօշչինսկին այդ տեսակ երկիւղները համարում է միանգամայն անհիմն։

— Ցամենայն դէպս,—ասում է նա,—չեմ կարծում, որ մինիստրութիւնը Դուման արձակել ցանկանալու դէպքում «առանձին լուրջ պատճառներ» ուզենար որոնել։ Կարելի է արձակել ամենահասարակ պատճառով։ Այնուամենայնիւ ես համոզված եմ, որ վերջ ի վերջոյ հարցը կը լուծվի խաղաղ կերպով։

Շուբինսկին այն միտքն է յայտնել, որ առհասարակ մամուլը յաճախ սովորութիւն ունի անտեղի նախազգուշակութիւններ անել, լուրեր հնարել։

— Այժմ,—ասում է նա,—Դումայի կուլուարներում և մամուլի մէջ լուրեր են տարածվել, որ իբրև թէ Դուման հաւանօրէն կարձակվի, եթէ մերժելու լինի որևէ դրամական օժանդակութիւն յատկացնել։

«Ես պէտք է հաղորդեմ ձեզ ամենալաւատեղեակ աղբիւրներից, որ ինչպիսի ուլտրում էլ կայացնելու լինեն Դումայի ղեկավարող շրջանները և Դուման ամբողջովին, այնուամենայնիւ 3-րդ Դուման չի արձակվի։

«Այդ պատճառով ոչ մամուլը և ոչ էլ հասարակութիւնը անտեղի կերպով չը պէտք է երկիւղ կրեն Դուման արձակելու մասին։ Դրամական կամ նիւթական հարցի պատճառով Դուման ոչ մի դէպքում չի արձակվի»։

Իսկրիցկին, որ փոքր ի շատէ մօտիկ շփումն ունի հոկտեմբերեանների հետ և լաւատեղեակ է ղեկավարող կենտրոնի ներքին գործերին, հետևեալ կարծիքն է յայտնել.

— Երկու զրահանաւեր շինելու հարցի վերաբերմամբ, որքան պարզվել է տրամադրութիւնները, կարելի է նախազգուշակել, որ պահանջվող գումարը չի տրվի։ Դումայի ամենաչափաւոր անդամները, որոնք իրանց դատողականութեամբ, կրթութեամբ ու գործունէութեամբ նաւագնաց են և այդ հարցին շատ լաւ ծանօթ են, հնարաւոր չեն համարում ներկայ մոմենտում, երբ մենք չունենք այդպիսի զրահանաւերի համար համապատասխան նաւամատոյցներ և յարմարութիւններ, այդպիսի գումարներ յատկացնել։ Անպայման այդ հարցը չի անցնի Դումայում, և չեմ կարծում, որ մերժումը որևէ թիւրիմացութեան տեղիք տայ։ Դուման արձակելու մասին տարածված լուրերը միանգամայն անտեղի են։

ԹԻՖԼԻՍԻ ԲՕՐՍԱՅՈՒՄ

—

Մի քանի օր է արդէն, ինչ Թիֆլիսի բօրսան բացվել է պաշտօնապէս։ Հետաքրքիր էր, ի հարկէ, տեսնել և իմանալ, թէ ինչպէս է նա գործում։ Թիֆլիսի այս նոր առևտրական հաստատութիւնը գտնըվում է Երևանեան հրապարակից ոչ հեռու, Արմենիկի Բազար կոչվող քաղաքամասի հէնց սկզբում, Աղելխանեանի փակված խանութի վերևի յարկում։ Հէնց առաջին անգամից շատ լաւ տպաւորութիւն է թողնում այցելողի վրա բօրսայի համար յարմարեցված այդ շէնքը. սանդուղքները լայն, դահլիճը ընդարձակ, լոյսը առատ, մի խօսքով՝ ճիշտ այնպէս, ինչպէս որ պէտք է լինի բօրսան։ Ի հարկէ, Լօնդոնի, Պարիզի, Բեռլինի և այլ մեծ քաղաքների հռչակաւոր բօրսաների համեմատութեամբ, Թիֆլիսի բօրսան մի շատ ողորմելի բան է ներկայացնում իրանից. սակայն, չէ՞ որ մեր ամբողջ երկրի արդիւնագործութիւնն ու առևտուրն էլ այդ քաղաքների համեմատութեամբ շատ ողորմելի բաներ են։

Թիֆլիսի բօրսան այցելելուս ժամանակ ժամը մօտ 12-ն էր, այսինքն՝ ճիշտ այն ժամը, երբ բօրսան բաց է լինում իր գործողութիւնները կատարելու համար։ Բայց այնտեղ, բացի բօրսային մակլերներից և քարտուղար պ. Գ. Խատիսեանից, համարեա թէ ոչ ոք չը կար։ Գնալուցս յետոյ թէև մի քանի յաճախորդներ եկան, բայց դեռ ևս ոչ մի գործողութիւն չէր կատարվում։ Եկողները ծանօթանում էին բօրսային մակլերների հետ, նրանցից զանազան տեղեկութիւններ էին հաւաքում և թողնում հեռանում էին։

Ինչպէս ինձ յայտնեցին այնտեղ, մինչև օրս բօրսայում դեռևս ոչ մի առևտրական գործողութիւն չէ կատարվել, այլ միմիայն ժողովուրդը դեռ սկսում է ծանօթանալ, տեղեկութիւններ հաւաքել. շատերը մինչև իսկ դեռևս պարզ հասկացողութիւն չունենն բօրսայի մասին ու չը գիտեն, թէ ինչ ձևով կամ եղանակով է կատարվում առևտուրը բօրսայի միջոցով։ Այդ կողմից մանաւանդ շատ խամ են մեր գաւառացիները, որոնցից նոյնպէս յաճախորդներ եղել են բօրսայում այս մի քանի օրվայ ընթացքում։

Թէև մի քանի օր առաջ մենք կարճառօտ կերպով բացատրել էինք բօրսայի նշանակութիւնն ու դերը առհասարակ, բայց, ի նկատի առնելով մեր գաւառական առևտրականների խամութիւնը, աւելորդ չենք համարում կրկին անգամ շեշտելու, որ բօրսան այնպիսի մի առևտրական հաստատութիւն է, որը կարող է մեծ ծառայութիւններ մատուցանել այնպիսի փոքր ի շատէ խոշոր քանակութեամբ արդիւնաբերողներին, որոնք իրանց արդիւնաբերած ապրանքը (բամբակ, բուրդ, սպիրտ, մորթիներ և այլն) ծախելու համար ստիպված են լինում կամ ապրանքը հեռաւոր շուկան տանելու և այնտեղ շտապով վաճառելու, գլխից ռադ անելու, և կամ թէ շաբաթներով ու ամիսներով սպասել, մինչև որ մի որևէ չարչի վաճառական կը գայ և իր ուզած կիսագնովը կառնի։ Ահա այդպիսի անախորժ դրութիւններից է, որ բօրսան կարող է ազատել արդիւնաբերող առևտրականներին։

Սրանք կարող են, առանց իրանց տեղերից շարժվելու, նամակով կամ հեռագրով բօրսային վարչութեանը դիմել, սրանից այս կամ այն ապրանքի շուկային օրվայ գինը տեղեկանալ, ծախելու պայմանների մասին գրել և յանձնել բօրսայի այս կամ այն մակլերին ապրանքը վաճառելու։ Պէտք է լաւ իմանալ ու հաւատացած լինել, որ լուրջ և մեծ քանակութեամբ գնող վաճառականները, որ, ի հարկէ, միշտ և լաւ գին տուողներ են լինում, շատ աւելի կը գերադասեն իրանց գնելիք ապրանքները բօրսայի միջոցով առնելու, քան թէ անձամբ կամ իրանց ագենտների միջոցով քաղաքեցքաղաք և գիւղէց-գիւղ պտտելու և այս ու այն ապրանքը մաս-մաս հաւաքելու։ Այդպէս անողները առհասարակ միշտ լինում են չարչի վաճառականները, որոնք իրանց գնած ապրանքը երկրորդ ու երրորդ ձեռքերի են վաճառում, հետևապէս և միշտ աշխատում են շուկայի օրվայ գներից պակասով առնել։

Բօրսայի միջոցով կարելի է ապրանք վաճառել և այն ժամանակ, երբ ապրանքատէրը դեռևս պատրաստի ապրանք չունի, այսինքն՝ երբ մէկը 2, 3, 5 և այլն ամսից յետոյ այս կամ այն ապրանքը պիտի ունենայ, դիցուք սպիրտ, բամբակ և այլն։ Այդպիսի մէկը դիմում է բօրսայի վարչութեանը, յայտնում է իր պայմանները, նրա միջոցով ծախում է ունենալիք ապրանքը, պարտաւորութիւն ստանձնելով, ի հարկէ, որ այս-ինչ ժամանակ, այսինչ յատկութեամբ կամ տեսակի ապրանք պիտի տայ այն-ինչ գնողին։

Բօրսային վարչութիւնն ու մակլերները լինելով կառավարութեան կողմից ճանաչված ու հաստատված անձնաւորութիւններ, նոյն դերն են կատարում, ինչ-որ սովորաբար կատարում են նօտարները. հետևապէս բօրսային մակլերների միջոցով կատարված առևտրական ակտերը ու վաւերացված պայմանագրերը օրէնքի առաջ նոյն ոյժը ունեն, ինչ-որ նօտարների միջոցով կատարված գործերը։

Բօրսայի միջոցով ոչ միայն կարելի է առ ու ծախ կատարել, այլ և կարելի է զանազան արժէքաւոր թղթեր գրաւ դնել և տոկոսով փող վերցնել։

Մի խօսքով դա մի առևտրական այնպիսի հաստատութիւն է, որը ստեղծված է յարմարագոյն միջնորդի դեր կատարելու առևտրական աշխարհի զանազան խաւերի միջև և ամեն տեսակ դիւրութիւններ ընծայելու այն բոլոր մարդկանց, որոնք խոշոր գումարների հետ գործ ունենն։

Թիֆլիսի բօրսայում մինչև օրս դեռ որևէ առևտրական գործողութիւն չը կատարվելու մի պատճառն էլ այն է, որ, մեր բիւրօկրատիայի սովորական դանդաղկոտութեան շնորհով, դեռևս բօրսային մակլերների հաստատութեան թուղթը չէ ստացվել Պետերբուրգից. այդ թուղթը սպասվում է օրէ-օր։

Ինչպէս մեզ բօրսայում ասացին, վարչութիւնը մտադիր է մօտ ժամանակում թէյ, սուրճ և թեթև նախաճաշ տալ բօրսայի այցելու առևտրականներին, որպէսզի սրանք յարմարութիւններ ունենան առանց շտապելու իրանց գործերը կատարելու։

Խ.-Ազատ

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

—

Բագու, 10 յունվարի

Երէկ հայ դերասանական խումբը ներկայացրեց Ֆրանսուա Կոպպէի «Թագի համար» պիէսը, որ հասարակութեան մէջ ստեղծեց արդարացի բողոք... Արդեօք, այդ պիէսի ընտրութիւնը պատահական թիւրիմացութի՞ւն էր թէ՞ գիտակցական սխալ։ Թէև շատերը այդ անակնկալ սիւրպրիզը աւելի շուտ վերագրում էին առաջին ենթադրութեանը, բայց որքան մեծ էր բոլորի զարմանքը, երբ նախասենեակում, անտրակտի ժամանակ՝ հանդիսականներին դիմաւորեց մի նոր, աւելի տարօրինակ սիւրպրիզ. դերասանական խումբը առանձին «թռուցիկներով» յայտարարում էր, թէ հետևեալ անգամ տալիս է Գալֆայեանի «յայտնի» «Արշակ Բ.» պատմական պիէսը...

Մի՞թէ այնքան աղքատ էր խմբի «գանձարանը», որ մի քանի ներկայացումներից սնանկացաւ նրա բոլոր բեմական «հարստութիւնը», որ այսօր նա թերթում է իր «պապուկների մատեանը» և կրկնում անցեալի հին ու տաղտկալի շարլօնը...

Հարցնում ենք՝ ի՞նչ էք տալիս հայ ժողովրդի ստորին խաւերին, որ այնքան կարիք ունի զարգացնելու իր գեղարուեստական ճաշակը, կրթելու իր վայրենի, կոպիտ բարքերը, հարստացնելու իր մտաւոր պաշարը, առողջ գաղափար կազմելու շրջապատող կեանքի մասին, հասկանալու այն օրհասական կռիւը, որ ինչպէս մթին հանելուկ կատարվում է իր շուրջը, ճանաչելու՝ ո՞վ է այն զարհուրելի կախարդը, որ մարդկանց գլխին թափում է իր խեղգար կատաղութիւնը և ստեղծում այժմեան տխուր չարիքները...

Մինչդեռ՝ դերասանական խումբը մոռանալով իր համակրելի կոչումը, իր խոշոր, կրթական դերը, քարասիրտ դայեակի պէս երեխաներին տալիս է այնպիսի վնասակար մի ուտելիք, որ փոխանակ յագեցնելու բընական քաղցը, կազմալուծում է նրանց առողջ ստամոքսը...

Յիշեցէք, պարոններ, երբ դուք բեմից աղաղակում էիք «մահ նենգաւորներին», վերնայարկից տեղում էին համակրական վայրենի ցոյցեր... Մտածո՞ւմ էք արդեօք, որ դուք «անգիտակցաբար» բորբոքում էք կրկին երկու ժողովուրդների նախկին կատաղի ատելութիւնը, գրգռում նրանց խաւար տականքների անասնական կրքերը... Հասկանո՞ւմ էք, որ մի գեղեցիկ օր դարձեալ կարող է նորոգվել սոսկալի պատմութիւնը, անցեալի խեղգար ու կարմիր ոճիրները...

Մի՞թէ այդքան շուտ մոռացաք այն չարաշուք անցեալը, երբ հռչակաւոր Բագուն և նրա շրջակայքը ծխում, բոցավառվում էին ինչպէս մի հսկայական խարոյկ,—այն բազմաթիւ անմեղ զոհերին, որոնց արեան կարմիր հետքերը դեռ չեն ցամաքել Բագուի փողոցներից, որոնց տխուր շիրիմները մինչև այսօր էլ պահպանել են իրանց թարմութիւնը, որոնց օրհասական ճիչը մինչև այժմ էլ սաւառնում է դժբաղդ քաղաքի գլխին, այն սոսկալի անցեալը, որի սգաւոր փլատակները, ինչպէս սարսափելի վկաներ, դեռ մինչև հիմա էլ ծխում են ձեր աչքերի առաջ...

Եթէ այսօր հայկական բեմը հոգեվարքի մէջ է, մի՞թէ այդ հանգամանքը ձեզ իրաւունք է տալիս նրա փրկութեան համար միջոցների մէջ խտրութիւն չանել... Վերջապէս ո՞վ է մեղաւոր։ Հասարակութի՞ւնը։ Երբե՛ք։ Այստեղ կատարվում է բնական, հասկանալի մրցում։

Հայ հասարակութիւնը առ այժմ չունի հարկաւոր չափով ընտիր դերասաններ։ Թէև մեր դժբաղդ բեմը ունի մի քանի խոշոր սիւներ, որոնք մի կերպ պահպանում են նրա անգին՝ բայց խարխուլ շէնքը, բայց մի՞թէ նրանք միշտ կարող են փրկել նրան չարագուշակ կործանումից... Մի՞թէ մի քանի, թէկուզ փարթամ ծաղիկներ, որքան էլ դուրեկան լինի նրանց բուրմունքը, կարող են բուրաստան ստեղծել այնտեղ, որտեղ շընչում է հիւսիսի սառնամանիքը և իշխում անապատի աւազը...

Մեր բեմական գործիչների խոշոր մասը դժբաղդաբար բաղկացած է սովորական արհեստաւորներից, որոնք բեմը համարում են աւելի շուտ ապրուստի աղբիւր, քան թէ սեփական կոչում ու նպատակ...

Հայկական բեմը այսպիսով չէ դիմանում զօրեղ մրցութեան ու ենթարկվում է ակամայ կործանման... Ի՞նչո՞վ է մեղաւոր հասարակութիւնը։

Վ. Գալֆայեան

ԹՈՒՐՔԱՀԱՅ ՍՈՎԵԱԼՆԵՐԻ ՕԳՏԻՆ

—

Ստացանք բժշկապետ Գասպարեանից 25 րուբլի։

—

ՆՈՐ-ԲԱՅԱԶԷՏԻ ԳԱՒԱՌԻ ՍՈՎԵԱԼՆԵՐԻ ՕԳՏԻՆ

Ստացանք բժշկապետ Գասպարեանից 25 րուբլի։

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐԻ ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

IV

Սեկցիան նպատակայարմար ճանաչեց կալուածների ազատ հողերի վրա, ուր յարմարութիւններ կան, ժողովել սակաւահող հայ գիւղացիներ և կազմել գիւղեր։

Սեկցիան իր պարապմունքների ընթացքում, սկսած առաջին նիստից մինչև վերջինը, բազմաթիւ խնդիրներ քննելու ժամանակ գալիս էր այն եզրակացութեան, որ կալուածների բարեկարգութեան վերաբերութեամբ յայտնված բոլոր բարի ցանկութիւնները կը մնան թղթի վրա, եթէ չի լինի մի մարմին, մի հաստատութիւն, որը իրագործողի, ղեկավարողի և հսկողի պաշտօն վերցնի իր վրա։ Այդպէս, օրինակ, երբ հարց ծագեց դրամական միջոցներ գտնելու մասին ծրագրվող բարեկարգութիւնները իրագործելու համար, սեկցիայում ժամանակցող ֆինանսական գործին ծանօթ անձերը ասում էին, որ եթէ Էջմիածինը չունենայ ինքը դրամական միջոցներ, հնարաւոր կը լինի փող գտնել զանազան աղբիւրներից, բայց փող տուողները կամ որոշ պայմաններով ձեռնարկութիւն սկսողները կը ցանկանան գործ ունենալ հեղինակաւոր և բոլորովին վստահելի հաստատութեան հետ. իսկ Էջմիածինը իր ներկայ վիճակով դեռ չէ տալիս այդ վստահութիւնը։ Երբ քննվում էին Էջմիածնին առաջարկված ձեռնարկութիւնների նպատակայարմարութեան խնդիրները, պարզվում էր, որ Էջմիածինը չունի մի մարմին, որ կարողանար հեղինակաւոր կարծիք տալ ձեռնարկութեան մասին (օրինակ՝ ջրաբաշխութեան խնդրի) կամ հոգար մասնագէտների և յատուկ յանձնաժողովների միջոցով ձեռք բերել հեղինակաւոր եզրակացութիւն։

Այդ և դրանց նման ուրիշ նկատումները աչքի առաջ ունենալով՝ տնտեսագիտական սեկցիան այն կտրական կարծիքն է յայտնում, որ մինչև չիրագործվի կալուածների կառավարութեան վարչական կազմակերպութիւնը, բարեկարգութեան նպատակով արված փորձերը մատնված կը լինեն անաջողութեան, ուստի սեկցիան չէ կարող եւ. բաշխաւորել բարեկարգութեան ծրագիրների կենսունակութիւնը և արդիւնաւէտութիւնը, մինչև իրագործութիւն ստացած չի լինի վարչական կազմակերպութիւնը։

Կալուածների ուսումնասիրութեան ծրագիրը

1) Հողը.—Տարածութիւնը, տօպօգրաֆիան, հողի տեսակները, նրանց յատկութիւնը. կլիմայական պայմանները, արդիւնագործութիւնը, մշակվող բոյսերը, շահագործութեան պայմանները. հողի վաճառագինը, կապալագինը։

2) Ջուր.—Ոռոգման ջրի տեսակները՝ գետեր, առուներ, ջրամբարներ, քեահրիզներ. ջրի պաշարը, ոռոգում բնական ընթացքով և արհեստական միջոցներով, ջրի կարիքի չափը. ջրի պակասութիւնը լրացնելու միջոցներ (ջրի կարիքի չափի համաձայն), նոր քեահրիզներ, մանր հորերով ջուր հանելը. գարնան ջրերով ապահովել ամառվայ կարիքը. ի՞նչ ծախք կարող է լինել ջուր դուրս բերելու համար. ջրազուրկ և ջրաբէր հողի կապալագինը (1, 2, 3—4 անգամ ջրվող), համեմատական արդիւնաբերութիւնը. ջուր դուրս բերելը գիւղացիների հետ միասին. մելիօրատիվ կրեդիտի դերը. ջրի մեքենայական ոյժի մեծութիւնը և արժէքը. ջրի նշանակութիւնը իբրև փոխադրութեան միջոց (փայտի և ուրիշ իրերի համար)։

3) Անտառ.—Անտառի դրութիւնը, խտութիւնը, անտառի յատակագիծը, ծառերի տեսակները, աճման աստիճանը, տնտեսութեան սիստեմ, շրջանադարձ շահագործութիւնը (система обороты рубки). շահագործութեան եղանակները՝ գերան, տախտակ, շպալ, կլեօպկա, վառելափայտ և ուրիշ մթերք պատրաստելու համար։

Վաճառահանութեան տեղերը և եղանակները՝ քաղաք, կայարան, գործարան. փոխադրութեան միջոցները. ա) սայլով, բ) ջրալող (сплавъ), գ) նաւերով. շահագործութեան պայմանները, փոխադրութեան արժէքը, գները։ Անտառի ո՞ր մասը կարելի է վարելահող և կամ այգեհող դարձնել։

4) Արօտներ եւ խոտհարք.—Նրանց դիրքը և տարածութիւնը, որակութիւնը. ո՞ր տեղերը կարելի է վարելահող և այգետեղ դարձնել, գիւղացիների մշտական բնակած տեղերը, սեփականատէրերի որոշումը, կապալագինը կամ տարեկան տուրքերը. ինչպէս կարելի է բարելաւել շահագործութիւնը։

5) Հանքեր.—Հանքերի տեղերի ճիշտ նշանակումը, հին հանքերի տեղերը, հանքերի տեսակները, նկարագրութիւն հանքատեղի, հին մշակութեան մասին նիւթեր, որտեղ պէտք է կատարել լիակատար ուսումնասիրութիւն. շահագործութեան տեղական հանգամանքներն, ու պայմանները, վաճառահանութեան պայմանները, շահագործութեան ծրագիրներ։

6) Ցարաբերութեան խնդիրներ.—ա) Գիւղացիների վերաբերութեամբ, ներկայ դրութիւնը, մասնատուրքի վերածումը փողատուրքի, պարտաւորեալ յարաբերութիւնների վերացման համար նիւթեր։ բ) Ուրիշ կալուածների և կառավարութեան վերաբերութեամբ հողային հարկ, նրա համապատասխանութեան աստիճանը։

7) Վաւերագրեր.—Ցուցակ կալուածների թէ խոշոր և թէ մանր. յատակագծներ, դօկումենտներ հողի, ջրի, ջաղացների և այլն, պատճէններ։

8) Հաղորդակցութիւն.—Ցամաքով՝ երկաթուղի (նոր կայարաններ շինելու անհրաժեշտութիւնը), խճուղի, ճանապարհներ՝ գիւղամէջ և դէպի լեռները. կամուրջներ (եղածները և հարկաւորները) ջրով՝ մեծ գետեր եղած տեղերում. սալ (պարոմ), նաւակ. ի՞նչ կը նստէ հաղորդակցութեան ճանապարհների բարւոքումը. ո՞րքան կարելի է գործել տեղական ազգաբնակութեան հետ միասին։

9) Գիւղ ձգելը կալուածների ազատ տեղերում.—Որոշել հողերի տարածութիւնը և սահմանները։ Աչքի առաջ ունենալ այդպիսի տեղեր Վաղարշապատի, Ջաբեքայ վանքի, Խօթայվանքի, Հաղարծնի, Կարմիր վանքի, Նախավկայի, Տայլարի և ուրիշ տեղերում։

Տնտեսագիտական սեկցիայի ամբողջ զեկուցումից յետոյ առաջ ենք բերում այստեղ վարչական իրաւական սեկցիայի զեկուցումը։

(Կը շարունակվի)

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

◆ Կովկասի Փոխարքայի դիւանատան փոխ-դիւանապետ Ստրատօնովը մեկնեց Թիֆլիսից Զաքաթալա՝ Զաքաթալայի շըրջանի գործը վերաքննութեան ենթարկելու համար։

◆ Կիրակի, յունվարի 20-ին, երեկոյեան, Թիֆլիսի քաղաքային շինութեան մէջ կը կայանայ առևտրա-տնտեսական մարմնի, վարչութեան անդամների և հացթուխների ու մսավաճառների ներկայացուցչի միացեալ ժողով՝ հացի և մսի գները կանոնաւորելու մասին խորհրդակցելու համար։

◆ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան մէջ կախված է այն երիտասարդների անունները, որոնք կանչվելու են այս տարի զինուորական ծառայութեան, այսինքն նրանց, որոնք ծնվել են 1886 թ. հոկտեմբերի 1-ի և 1887 թ. հոկտեմբերի 1-ի միջև։ Այն անձինք, որոնք ծնվել են յիշեալ ժամանակամիջոցում, պարտաւոր են յայտնել, որ իրանց անունները չը կան գրված, և ներկայացնել ընտանեկան և ծընվելու վկայականները։ Այս ցուցակը կախված կը լինի մինչև Զատիկ։ Մինչև այդ ժամանակամիջոցը չը յայտնող երիտասարդներին կը տանեն ծառայութեան առանց վիճակահանութեան։

◆ Թիֆլիսում մի խումբ ինտելիգենտ մայրերի մէջ միտք է յղացել կազմակերպել «երեխաների կլուբ», ուր երեխաները կարողանան ստանալ խելացի և օգտակար զուարճութիւններ և առողջ խաղեր։

◆ Մօլօկանների կրօնական-օրինական դրութեան և այլ կարիքներին վերաբերող խնդիրները լուծելու համար, հին-մօլօկանները Սարատովի նահանգի Բալաշով քաղաքում համառուսական համագումար են գումարում։ Համագումարին կը լինեն նաև մի քանի ներկայացուցիչներ Թիֆլիսի նահանգի կողմից։

◆ Թիֆլիսի քաղ. հիւանդանոցներից օգ-

տվող յաճախորդներից մինիմալ վճար վերցնելու մասին սանիտարական-բժշկական տեսչի զեկուցումը ընդունվեց սանիտարական-բժշկական խորհրդի կողմից. յունվարի 16-ին քաղաքային վարչութիւնը և ֆինանսական մասնաժողովը էլ իրանց կողմից հաւանութիւն տուին այդ զեկուցման։ Մնում է որ հաւանութիւն տայ և դումա, որը այդ բանը քննութեան կառնէ առաջիկայ երկուշաբթի օրը։

◆ Կովկասեան գիւղատնտեսական ընկերութիւնից ընտրված ագրարային մասնաժողովը Մեծ-Պասի սկզբին կունենայ իր անդամների ընդհանուր ժողովը՝ վաղուց պատրաստված զեկուցագրերը քննելու համար։

◆ Ինչպէս յայտնի է, համաձայն Թիֆլիսի արհեստաւորաց դպրոցի կանօնադրութեան 43-րդ կէտի, յիշեալ դպրոցի աշակերտների շինած իրերից գոյացած արդիւնքը ամբողջովին բաժանվում է վարպետների, աշակերտների և քաղաքի միջև հետևեալ ձևով. հասոյթի կէսը նշանակված է քաղաքին, չորրորդ մասը վերջին դասարանի աշակերտների օգտին և չորրորդ մասն էլ վարպետներին։ Դպրոցի հաշւապահ Թումանեանի ժողոված և այդ հարցի առիթով կազմած տեղեկութիւններից երևում է, որ 1907 թ. ընթացքում աշակերտների պատրաստած իրեղէնների ամողջ հասոյթը անում է 3247 րուբլի 66 կ.։ Նիւթի համար ծախսվել է 1589 ր. 62 կ. և զուտ արդիւնք մնում է 1658 ր. 4 կ.։ Նշանակում է, քաղաքը ստանում է 829 րուբլի, աշակերտները՝ 414 ր. 51 կ. և վարպետները՝ 414 ր. 51 կ.։

◆ Անցեալ 1907 թւի ընթացքում Թիֆլիսի կենտրոնական պօստ-հեռագրական գրասենեակը ստացել է պօստային տուրք ընդամենը 296,159 ր.։ Ներքին հեռագիրներից՝ 165,456 ր., միջազգային հեռագիրներից 29,821 ր.։ Քաղաքային առաջին բաժանմունքում, որ գտնվում է Ելիզավէտինսկի փողոցում, մուտք եղել է պօստային՝ 35,459 ր., իսկ հեռագրական՝ 20,057 ր., այսինքն համարեա նոյնչափ, որքան ստացվել է Քուքյայի գրասենեակում։ Հալաբարի բաժանմունքը ունեցել է 14,575 րուբլի, իսկ Նաւթլուղինը՝ 2,856 ր. հեռագրական և 5,582 ր. պօստային։

◆ «Зак.» լրագրին Ռօստովից (Դօնի վրա) գրում են, որ մօտ օրերս այնտեղ ձերբակալել են 50 վրացի և էտապով ուղարկել են իրանց հայրենիքը։ Այդպիսի պատժի վրացիները ենթարկվում են ինչպէս Ռօստովում, այնպէս և Տագանրոգում, Նօվօրօսիյսկում և միւս քաղաքներում։

◆ Ստացանք Վ. Փափազեանի «Պատմութիւն հայոց գրականութեան», ձեռնարկ ուսուցիչների և դասագիրք դպրոցների համար, մասն I. սկզբից մինչև XVIII դարը, գինն է 80 կ.։

◆ Այսօր, երեկոյեան ժամը 8-ին, Թիֆլիսի քաղաքային շէնութեան մէջ, նշանակված է ձայնաւոր իրաւաբանների ընդհանուր ժողովը իրաւաբանական մասնաժողովի նախագահ ընտրելու և մի քանի մասնագիտական հարցեր լուծելու համար։

◆ Թիֆլիսի ատամնախօսական (одантологическій) ընկերութեան նախագահ ատամնաբոյժ Զիչինաձէն մի նամակով խնդրում է տեղական լրագիրներին յայտնել, որ վերջին ժամանակ շանտաժի մէջ երևան եկած «ատամնաբոյժ» Արօնշտամը ոչ թէ իրաւի ատամնաբոյժ է, այլ մի շանտաժիստ, և ոչ մի կապ չունի ատամնաբուժութեան արհեստի հետ։

◆ Թիֆլիսի նահանգական վարչութիւնը հաստատել է «վրաց երաժշտասիրական Թիֆլիսի ընկերութեան» փոփոխված կանօնադրութիւնը։ Ընկերութիւնը նպատակ ունի ուսումնասիրել և տարածել ինչպէս վրաց, այնպէս և ընդհանուր երաժշտութիւնը։ Փոփոխված կանօնադրութեան մէջ մի նոր կէտ ևս մտցված է, որի համաձայն ընկերութիւնը իրաւունք է ձեռք բերում ա) բանալ երաժշտական դպրոցներ և ա) աւելի ընդունակ վրացիներին ուղարկել Ռուսաստանի կամ արտասահմանի կօնսերվատօրիաները երաժշտական կրթութիւնը կատարելագործելու համար։

◆ Թիֆլիսի դումայի ձայնաւոր Ա. Բաբօվը յունվարի 17-ին յայտնեց քաղաքային վարչութեան, որ պրօֆէսօր Պատօնը համաձայնել է գալ Թիֆլիս փետրվարի 15-ի մօտերը՝ Մուխրանեան կամուրջի տիպի հարցը վերջնականապէս լուծելու համար։

◆ Թիֆլիսի հանրակրթական դասընթացքներում դասախօսութիւնները կը սկսվեն յունվարի 21-ին, երեկոյեան ժամը 6-ից։

◆ Թիֆլիսի նահանգապետը նոր առաջարկութիւն է արել քաղաքային վարչութեան, որ անմիջապէս արձակէ առևտրատնտեսական մարմնի գործակալ Բօխինին և քաղաքային ջրանցքի կօնտրօլեօր Կերեսէլիձէին։

◆ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը յանձնարարել է տեխնիկ Կուրդիանովին՝ կազմել քաղաքային ջրանցքի պատմութիւնը, նրա կառուցվելը, կատարված ստուգանական բարելաւումները, քաղաքի ջրի աւելանալը և այն գումարները, որոնք ծախսվել են ջրանցքի վրա նրա գոյութեան ամբողջ ժամանակամիջոցում։

◆ Մենք անդադար ստանում ենք զանազան յօդուածներ կաթողիկոսական ընտրութեան հարցի մասին։ Այդ յօդուածները մենք կը սկսենք տպագրել փետրվարից, երբ կը սկսենք և զբաղվել կաթողիկոսական հարցով։

◆ Ստացանք բժշկապետ Գասպարեանից 50 րուբլի Շուշու Ջուլհականոցի օգտին։

◆ ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ մեզ գրում են. «Պետերբուրգի հռչակաւոր դերասանուհի Էլիօնօրա Դուզան հրաւիրված է իր խմբով Հէնրիխ Ցիլլերի դիրեկցիայի առաջարկութեամբ ընդամենը 10 ներկայացման համար. բեպերտուարն է—«Գէդդա Գաբլէր», «Մօննա Վաննա», «Կամելիազարդ տիկին», «Երկրորդ վտանգ», «Լօկօնդերա», «Երկրորդ կին», «Ադրիանա Լըկուվրեր»։ Ամսիս 12-ին սկսվում են ներկայացումները. մանրամասնութիւնները միւս անգամ»։

◆ ԳԱՆՁԱԿԻՑ մեզ գրում են. «Առաջին փոխառութեան խաղատոմսով 5000 ր. ընկել է բանանցեցի Լևոն Տէր-Աւետիքեանցին, իսկ 1000 ր.—Սարգիս Բօն-Ժուեանցին»։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Յունվարի 17-ի, Մեծ-Վանքի փողոցում, երեկոյեան ժամը 5-ին, Նատալիա Յարութիւնեանի տանը հրդեհ ծագեց, որը հանգցրին տնային միջոցներով։

◆ Յունվարի 17-ի երեկոյեան ժամը 7-ին, «Նիւ-Եօրք» հիւրանոցում, Թամարա Օրլօվան, 18 տարեկան, նայում էր կօրրօլեան թթուտով լի շիշը. անզգուշաբար շիշը թափեց իր վրա, որ և ամբողջ երեսը այրեց։ Նրան տարան Միքայէլեան հիւանդանոց և, հարկաւոր օգնութիւնը տալուց յետոյ, թողին տուն։

◆ Յունվարի 17-ին երեկոյեան ժամը 10-ին Թիֆլիսեցի Իվան Շալամօվը, որ ապրում է Բեբութեան փողոցում, № 52 տանը, փակեց խըխ. Բեբութեանի բաղնիքը, որ կապալով ինքը վերցրած ունի, նրանից կառք և գալիս էր տուն։ Վինիս-բեաղ կոչված տեղին մօտ 4 զինված չարագործներ կանգնեցրին նրա կառքը կողոպտելու նպատակով։ Շալամօվը իրան չը կորցրեց, դուրս թռաւ կառքից և սկսեց օգնութիւն կանչել. բռնեց չարագործների մէկի դաշոյնի բերնից, բայց չարագործը դուրս քաշեց դաշոյնը նրա ձեռքից և ընկերների հետ դիմեց փախուստի։ Շալամօվի աղաղակի վրա հասան ոստիկանները, բայց չարագործները արդէն կարողացել էին անյայտանալ, ոչինչ չը վերցնելով Շալամօվից։ Միայն նրա ձեռքը թեթև վիրաւորված է։

◆ Յունվարի 18-ի, երեկ. ժամը 8-ին, Լազարեվսկի և Ռօզօվայա փողոցների անկիւնում, անյայտ չարագործներ ատրճանակով սպանեցին Մետեխի բանտի կառավարիչ Ատամանէնկօյին, որ գնում էր իր պաշտօնատեղին, և թեթև վիրաւորվեցին Թիֆլիսի գաւառի բնակիչ Բիսէ Կախեբրիշվիլուն։ Չարագործները կարողացան անյայտանալ։ Նրանց բռնելու համար միջոցներ են ձեռք առնված։

ԲԱԳՈՒԻ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Սանիտարական բիւրօն յունվարի 15-ին յայտնեց Բագուի ոստիկանապետին, որ անասունները գաղտնի մորթելը վերջին ժամանակներս շատ մեծ չափեր է ընդունել, առաւելապէս քաղաքի հեռաւոր ծայրերում։ Շուկաների վրա հսկող մարմինը իր անդամների քչութեան պատճառով անկարող է հետևել բոլորին, որով անհրաժեշտութիւն է զգացվում, որ ոստիկանութեան պաշտօնեաները հսկէին գաղտնաբար մորթելու վրա, ինչպէս և արգելէին միսը վաճառել առանց քաղաքային դրոշմի։

◆ Յունվարի 15-ից Բագուի նոր ոստիկանապետ Բուշէնը ստանձնեց իր պաշտօնը և ընդունեց ոստիկանութեան բոլոր պաշտօնեաներին։

◆ Կովկասի ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձու Ռուդօլֆը յանձնարարել է Բագուի ռէալական դպրոցի վերատեսչին Թիֆլիս ուղարկել այն բոլոր տեղեկութիւնները, որոնք վերաբերում են 6-րդ և 7-րդ դասատան աշակերտներին, ինչպէս և նրանց թւանշանները այս կրթական տարվայ առաջին եռամսեակի համար։ Այսպիսով, փակված դասարանները կը բացվեն, երբ կաւարտվի նրանց վերաբերող տեղեկութիւնների քննութիւնը, որը հաւանօրէն շուտով կը վերջանայ։ Ինքը հոգաբարձուն այդ հարցի քննութեանը չի մասնակցի, որովհետև մտադիր է Պետերբուրգում մնալ մի ամսի չափ։ („Б. Э.“ և „Касп.“)

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

◆ Մօտ օրերս տեղի է ունեցել կրթական լիգայի անդամների մասնաւոր խորհրդակցութիւնը ժողովրդական համալսարանների գործիչների համագումարի մի քանի պատգամաւորների մասնակցութեամբ։ Քննութեան է ենթարկվել գրական կուլտուրական-կրթական ընկերութիւնները միացնելու հարցը։ Խորհրդակցութիւնը եկել է այն եզրակացութեան, որ միացումը շատ ցանկալի է։ Միացման համար կենտրօն կարող էր ծառայել կրթական լիգան, բայց գաւառական գործիչները, ինչպէս յայտնի եղաւ, շատ քիչ տեղեկութիւն ունեն լիգայի գործունէութեան մասին։ Խորհուրդը միևնոյն ժամանակ ցանկութիւն է յայտնել, որպէսզի կրթական ընկերութիւնների ներկայացուցիչները Զատկի տօներին հաւաքվեն Պետերբուրգում միացման հարցը վերջնականապէս վճռելու համար։ («Наш. В.»)

◆ Վիբօրգեան կոչի դատավճռի դէմ վճռաբեկ բողոքը ներկայումս խմբագրում է Տեսլենկօն, բողոքը խմբագրելուց յետոյ քննութեան կենթարկվի միւս պաշտպանների և մեղադրեալների մասնակցութեամբ։ Աշխատում են համաձայնութիւն կայացնել, որպէսզի սահմանադիր-ռամկավարների և աշխատաւորականների կողմից ներկայացվի մի ընդհանուր բողոք։

◆ Վերջին օրերս Պետերբուրգի ոստիկանութիւնը երևան է հանել գործակատարների միութեան կազմակերպութիւնը, որին վաղուց որոնում էր։ Մի շարք խուզարկութիւններից յետոյ հաստատվել է, որ Պետերբուրգում և նրա շրջակայքում միութիւնը ունի 134 անդամներ։ («Рус. Сл.»)

◆ Կազանի համալսարանում քննութիւն կատարելուց յետոյ ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը որոշել է մի շարք քննութիւններ կատարել միւս համալսարաններում ևս։ Քննութիւնը նպատակ ունի պարզել իրերի դրութիւնը բոլոր բարձրագոյն դպրոցներում և համապատասխան զեկուցում ներկայացնել Դումային։

◆ Ներքին գործերի մինիստրութիւնը, պօստ-հեռագրական գլխաւոր վարչութեան զեկուցման համաձայն, Պետերբուրգի հասարակական վարչութեանը ենթարկել է 300 րուբլի տուգանքի հեռախօսի ցանցերը կարգի չը բերելու համար։ («Р. Сл.»)

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

Երէկ, յունվարի 18-ին, Թիֆլիսի նահանգական դատարանում քննվեց «Տարազի» խմբագիր Տիգրան Նազարեանի գործը։ Մեղադրողն է Աշոտ եպիսկոպոսը։

Մեղադրական ակտի մէջ ասված է հետևեալը.

«Թիֆլիսում հրատարակվող «Տարազ» շաբաթաթերթի 1905 թւի № 33-ում և 1906 թ. № 2-ում զետեղված են Յ. ստորագրութեամբ երկու յօդուած և շաբաթաթերթի խմբագիր Տ. Նազարեանի մի նկատողութիւնը, որի մէջ ակնյայտ զրպարտութեամբ վիրաւորվում է Աշոտ եպիսկոպոսի պատիւը, այս խօսքերով՝ թէ առաջնորդը իր պաշտօնավարական գործողութիւնների մէջ ցոյց է տալիս կողմնապահութիւն և անարդարութիւն, թէ կօնսիստօրիայի պաշտօնեաները, նրանց թւում և Աշոտ եպիսկոպոսը, փող են վերցնում նորընծաներից, և թէ՝ լինելով նպաստամատոյցի նախագահ և ստանալով շատ նպաստներ՝ չէ օգնել կարիքաւորներին, այլ պահել է փողերը, որից յետոյ դրված են բազմակէտեր, որոնք կարող են առիթ ծառայել առաջնորդի պատւի համար աննպաստ ենթադրութիւնների։ Ուստի, յարուցանելով Նազարեանի դէմ մեղադրանք, որ նա այդ նկատողութեան մէջ նախամտածված սուտ հանգամանքներ է զետեղել այն նպատակով, որ սևացնէ նրա պատիւը և խախտէ նրա հեղինակութիւնը՝ իր հօտի աչքում, նա խնդրում է ենթարկել նրան օրինական պատժի ամենաբարձր աստիճանի, ի նկատի ունենալով նրա դրութիւնը և պաշտօնը։

Պէտք է ասել, որ նահանգական դատարանը որոշել էր մեղադրել Նազարեանին պատժագրքի 1039-դ և 1040-դ յօդուածների, այն է դիֆֆամացիայի մեղադրանքով։ Նազարեանցը իր կողմից խնդրել էր կանչել իբրև վկաներ մի ամբողջ շարք անձանց—սինօդի անդամներ—Սուրէնեան արքեպիսկոպոսին, Յովհաննէս Շիրակունի եպիսկոպոսին, Բաբգէն վարդապետին, սինօդի քարտուղար Յովհաննիսեանին, և Ա. Քալանթարին, Հ. Առաքելեանին, Միք. Յովհաննիսեանին և այլոց։

Դատարանը առաջարկեց հաշտվել։ Աշոտ եպիսկոպոսի կողմից հաւատարմատար Մնացականեանը յայտնեց, որ իր կլիէնտը նամակ է գրել իրան, ասելով՝ որ նա հակառակ չէ հաշտութեան, եթէ միայն պ. Տ. Նազարեանը ներողութիւն խնդրէ։

Նազարեանը չը համաձայնեց։

Ուստի դատարանը որոշեց քննել գործը։

Ապա դատարանը որոշեց չը հարցաքննել վկաներին, ի նկատի ունենալով, որ դատը սկսված է դիֆֆամացիայի յօդուածներով, որոնք թոյլ չեն տալիս վկաների ցուցմունքը։

Տ. Նազարեանի պաշտպան երդուեալ-հաւատարմատար Սենեքերիմ Արծրունին ընդարձակ ճառով բացատրեց, որ ներկայ գործը, իբրև մի անգամ դադարեցրած գործ, չէ կարող նորից քննութեան առաջարկվել, իսկ եթէ դատարանը կը գտնէ, որ պէտք է շարունակել, այն ժամանակ նա յայտնում է, որ «Տարազի» յօդուածների մէջ չը կան այնպիսի մեղադրական կէտեր, որոնք կարող լինէին հիմք ծառայել դիֆֆամացիայի յօդուածին դիմելու, որովհետև «Տարազի» նկատողութիւնները բնորոշում են իրերի դրութիւնը և արտայայտում են հայեացքներ ու կարծիքներ, այլ ոչ թէ անձնական վիրաւորանքներ Աշոտ եպիսկոպոսի անձնաւորութեան դէմ։ Այդ հիման վրա Արծրունին խնդրում է դադարեցնել գործը, իսկ եթէ այդ չէ կարելի, անմեղ ճանաչել Տ. Նազարեանին։

Աշոտ եպիսկոպոսի պաշտպանը բացատրեց, որ «Տարազի» յօդուածները տենդենցիա ունեն ստուեր գցելու Աշոտ եպիսկոպոսի վրա, և եթէ «Տարազի» յօդուածները չեն ուղղված նրա դէմ, թող այդպէս էլ յայտնի մեղադրեալ կողմը։

Արծրունին պատասխանեց, որ ընդհակառակը Աշոտ եպիսկոպոսը պէտք է ցոյց տայ, որ «Տարազի» գրուածները իրան չեն վերաբերում։

Դատարանը այնուհետև հեռացաւ որոշում կայացնելու համար, և մի կէս ժամից յետոյ արձակեց որոշում՝ ճանաչել Տ. Նազարեանին ներկայ դատաստանական գործում արդար։

Դատարանի որոշման վերջնական յայտարարութիւնը կը կատարվի փետրվարի 1-ին։

—

Երէկ, ամսիս 18-ին, Թիֆլիսի նահանգական դատարանի քրէակ. II բաժնում քննվելու էր Թիֆլիսի Թանդոյեան եկեղեցու երէցփոխ Խաչատուր Տէր-Մարգարեանցի գանգատը նոյն եկեղեցու Ներսէս աւագ-քահանայ Ղամազեանցի դէմ, սրա գրած յօդուածի («Հովիւ» № 31) համար, որտեղ մեղադրվում էր երէցփոխը իբրև գող և աւազակ։ Գործը վերջացաւ հաշտութեամբ հետևեալ պայմանով. տէր-Ներսէս Ղամազեանցը հրաժարվեց իր գրածներից, ընդունելով որ իր բոլոր գրածները չեն համապատասխանում ճշմարտութեան։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 17 յունվարի

Չը նայած որ անցեալ նոյեմբեր ամսի սկզբում յայտնել էի, որ ստիպված եմ բոլորովին դադարեցնել «Մուրճ» ամսագրի հրատարակութիւնը, և չը նայած որ բնաւ չէր բացված 1908 թւականի համար բաժանորդագրութիւն, այնուամենայնիւ ստացվել են և ստացվում են զանազան տեղերից բաւական թւով բաժանորդագներ, նամակներ և առաջարկներ, այն յոյսով, որ ամսագիրը կը շարունակվի լոյս տեսնել 1908 թւականից, յունվարից։

Սակայն այն ահագին նիւթական վնասները և բարոյական տանջանքները, որ կրել եմ ես եօթ տարի շարունակ այդ հրատարակութեան պատճառով, այլևս հնարաւորութիւն չեն տալիս իմ անձնական սպառված միջոցներով տանել այդ յոյժ կարևոր գործը, ուստի վերադարձնում եմ ուղարկված բաժանորդագները, յայտնելով շնորհակալութիւն դժբաղդաբար ուշացած համակրութեան ու խրախուսանքի համար... Ահա մի դէպք, երբ չէ արդարանում «լաւ է ուշ, քան երբէք» ասացուածքը։

Լևոն Սարգսեան

—

Ալաւերդի (Անդրկասպ. երկ.), 13 յունվ.

Վարանդայի հայ սովեալների օգտին ուղարկում եմ յարգելի խմբագրութեանդ յիսունութ րուբլի քսանհինգ կօպէկ, որը հանգանակված է Զրօրհնեաց երեկոյեան հետևեալ անձերից. պ.պ. Ս. Մարութեանց և Յ. Ղազեանց՝ 15-ական ր., Ս. Գասպարեանց՝ 5 ր., Դ. Հայրապետեանց՝ 3 ր., Ա. Գասպարեանց՝ 1 ր. 25 կ., տ.տ. Բ. Մարութեանց՝ 10 ր., Ս. Ղազիեանց՝ 5 ր., Ա. Հայրապետեանց, Ա. Միրզայեանց և Շ. Միրզայեանց՝ 1-ական ր., տ. Զ. Գրիգորեանց և օր. Ն. Գրիգորեանց՝ 50-ական կ.։ Ընդամենը՝ 58 ր. 25 կօպէկ։

Ս. Մարութեանց

—

Շուշի, 7 յունվարի

Ներքին Թաղավարդ գիւղից երեք հոգի, որոնք աշխատում էին Շուշի-Գանձակ ճանապարհի վրա, ամսիս 3-ին վերադառնալով «Ցեխ-Զորից» Շուշի, քաղաքի դռների մօտ նրանցից երկուսը՝ Սահակ Պետրոսեան և Հայրապետ Ղալաչեան բաղցից և ցրտից սառչում են, որոնցից առաջինին մի կերպ աջողվում է առողջացնել, իսկ երկրորդը՝ Հայրապետ Ղալաչեանը մեռնում է, թողնելով կնոջ և չորս փոքրահասակ որբերին ճակատագրի խնամքին։

Խնդրում եմ բարեհաճ մարդկանց, օգնութեան ձեռք կարկառել թշուառ որբերին և ազատել նրանց սովի ճանկերից։

Նպաստները խնդրում եմ ուղարկել հետևեալ հասցէով՝ Шуша, Баласану Гуліянцу.

Յովսէփ Ղուլեան

—

Մեղրի, 30 դեկտեմբերի

Տեղիս ուսուցիչների և մի խումբ յարգողների նախաձեռնութեամբ բացվեց գրադարան-ընթերցարան, որի պահանջը զգալի է Մեղրիի նման գիւղում։ Յայտնվում է խորին շնորհակալութիւն այն բոլոր անձանց, որոնք իրանց նուիրատւութեամբ նպաստեցին այդ գործի գլուխ գալուն և փութացրին նրա աջող ընթացքը։ Ժողովված է 115 ր., որից 37 ր. նուիրել են Ա. Վաչեան, Խ. Շահ-Սուվարեան, օր. Եղ. Վարդանեան և Յ. Մալումեան, իւրաքանչիւրը տասն-տասն ր., վերջինը 7 ր.։ Մնացածները 5 ր., 3 ր., 2 ր., 1 ր. 50 կ. մասնակցեցին ընդհանուր գործին։ Բայց, ի նկատի ունենալով որ սկզբնական ծախքերը (կահ-կարասիք, սենեակ, վառելիք) շատ չնչին են և դրանով հազիւ թէ կարելի լինի երաշխաւորել գործի յարատեւութեան համար, յատուկ խնդրվում է հայ հեղինակներին և դուրսը գտնված մեղրեցիներին աջակցել իրանց հայրենակիցների կրթական զարգացման գործին։ Լիայոյս ենք, որ ամեն տեսակ նուէրներով կը խրախուսեն և կը յարգեն այդ գործը։

Նուէրները ուղարկել դպրոցի անունով.
Черезъ Ордубатъ Мегри.

Ա. ուս. Ա. Ղարիբեանց

Յ. Գ.—Արդէն պաշտօնական դիմումն արված է և հարկաւոր թոյլտուութիւնը կըստացվի շուտով։

—

Թիֆլիս, 18 յունվարի

Հայուհեաց որբախնամ ընկերութիւնը բատացաւ Նոր-Տարվայ և Ծննդեան տօների առիթով տիկին Ա. Ա. Աւան-Իւզբաշեանից տօնածառ իր զարդարանքով և մրգերով, տիկ. Մարգարիտ Մ. Աբեանից—15 ր., պ. Մովսէս Մելիքեանից—10 ր., տիկ. Աննա Գուլիեվից—5 ր., օր. Լիւսիա Խոսրովեանից՝ հանգանակած ընկերների շրջանում—8 ր. 20 կ., օր. Հայկանոյշ Տէր-Աբրամեանից—7 ր. 80 կ., տիկ. Վարսենիկ Գէորգբէգեանից—3 ր. և մի քանի անձնաւորութիւններից զանազան քաղցրեղէններ և մրգեր։

Վարչութիւնը յայտնում է իր սրտանց շնորհակալութիւնը բոլոր նուիրատուներին։

—

Մերվ, 10 յունվարի

Ներփակեալ ուղարկում ենք «Մշակի» խմբագրութեան՝ Ծննդեան առիթով ժողոված մի խումբ երիտասարդների շնորհիւ՝ քսան և մէկ րուբլի յօգուտ Զանգեզուրի հայ սովեալների, խնդրելով յարգելի խմբագրութեանդ՝ ի գիտութիւն տեղիս հասարակութեան, նուիրատուների անունները տպել։ Ա. Մ. Մկրտչեանից 2 ր., Փարունց 1 ր. 40 կ., Գէորգեան, Քօչարեան, Տէր-Աստուածատրեան, Ղասումեան, Միրզօյեան, Ոսկանեան, Մ. Ասլանեան, Ղարիբեան, Յովսէփեան, Ասրիեան, Տէր-Յովհաննիսեան, Սարուխանեան, Աղախանեան, Արզումանեան, Ղուկասեան, Այրումեան, Յովակիմեան 1-ական րուբլի, Տէր-Գասպարեան 70 կ., Ղահրամանեան, Պարոնեան, Աւանէսեան, Ասրիեան, Դանիէլեան, Մարտիրոսեան Քեխայեան, Գրիգորեան և Գէորգ 50-ական կ., Սարգսեան 40 կ., Յովհաննիսեան, Խոսրովեան և Սամսոն 20-ական կ., անյայտից 40 կ.։ Գումարն է քսան և եօթ րուբլի, ծախքն է վեց րուբլի։

Միքայէլ Համբարձումեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԹՈՒՐՔԻԱՅԻՑ *)

Էրզրում, 25 նոյեմբերի

Բացի այն ոճրագործներից, որոնք Օհանեանին սպանեցին, կառավարութիւնը բանտարկեց հասարակութեան աչքի ընկնող անդամներից և մի քանիսին, ինչպէս է՝ մուֆթին։ Այս վերջինները տեղական թիւրք ազգաբնակութեանը դրդում էին չը վճարել նոր տուրքերը։

Կառավարութիւնն իրաւունք ունէր ձերբակալելու հասարակութեան այդ շէֆերին, որովհետև յայտնվում է, թէ այդ ձերբակալվածները իրանց ընթացքով այլ ևս անտանելի էին դարձել և անում էին այն ամենը, ինչ իրանց քմահաճոյքն էր թելադրում, ինչպէս և ցանկանում էին անիշխանութեան մատնված երկրի դրութիւնից օգտվել ու փող աշխատել՝ սպանելով իրանց մրցակից Օհանեանին, որ նահանգի տասնորդն ու ցորենն էր գնում, բացառապէս ղեկավարվելով շահադիտական տեսակէտով։

Ասում են նոյնիսկ, թէ փաստաբան Սէյֆուլլահ էֆէնդին և ուրիշ մի քանի անձեր սուլթանից ունկնդրութեան ընդունված միջոցին խնդրել են նրան սահմանադրական կարգ մտցնել երկրում։

Մի զարգացած թիւրք ինձ ասաց. «Մենք մուրացկանի օրին կը հասնենք, եթէ սահմանադրական կառավարութիւն հաստատենք մեր երկրում։ Օրինակը մեր առաջն է. ինչ է ներկայացնում Պարսկաստանի այժմեան դրութիւնը»։

Եւ արդարև՝ թիւրքերը դեռ ևս արժանի չեն սահմանադրական կառավարութեան, որովհետև չունեն այնպիսի պատրաստված անձեր, որոնք կարողանային պարլամենտի անդամութեան կոչվել և իրանց վրա դրվող պաշտօնը ձեռնհասութեամբ կատարել։

Աւելացնենք և այն, որ քաջասիրտ թիւրք զինուորներն իրանց ջանքերը չը խնայեցին՝ ձերբակալելու համար վերոյիշեալ անձերին, որոնք մի տարուց ի վեր է, ինչ չէին վախենում կառավարութիւնից։

Ասում են, թէ զինուորներին կարգադրված էր զէնքի դիմել հէնց նոյն իսկ միւսիւլմանների դէմ, եթէ սրանք համարձակվէին հովանաւորել հասարակութեան այդ շէֆերին։

Սակայն միւսիւլմաններն ասում են. «Այս մարդիկն սպանեցին Օհանեանին, որպէս զի այդպիսով կարողանան իջեցնել ալիւրի գինը, բայց, ընդհակառակը, նրան սպանելով, հացի գինն աւելի կերպով բարձրացաւ»։

Էրզրումի հասարակութիւնը ներկայումս գոհ է այն միջոցներից, որ կառավարութիւնը ձեռք է առել։ Ուրիշ քաղաքներից միմիայն չորս բատալիօն հետևակ զօրք հասաւ այստեղ՝ հանդարտեցնելու համար երկրի յուզված վիճակը. այդ զօրքի վերջին մասը պահեստի զինուորներից էր բաղկացած։

Հաւաստում են, որ այս մի շաբթում աւելի քան 50 միւսիւլման է ձերբակալված քաղաքումս։

Z

ՆԱՄԱԿ ԱՆԳԼԻԱՅԻՑ **)

Լօնդօն, 7 յունվարի (ն. տ.)

Յայտնի իրողութիւն մըն է, թէ այս սուր պայքարը հակայ կուսակցութեան մը դէմ՝ կրնար էր կոկիկ գումարի, քանի որ «Շարժում» ամեն կողմէ բօյկօտի կարժանանար և Վարդօ ևս հարուստ մը չէր այդ ծախսերը անհատապէս հոգալու։ Շարք մը դաշնակցականներ հոյակապ ծուղակ մը կը խորհին։ Ատեն մը վերջ, երբ ամենուրեք յայտնի է Վարդօյի չէզոքացումն ու քննադատութիւնները, իրեն անունով կը հանեն Ռուսաստանէն կարծեմ 2000 րուբլի գումար մը՝ «Շարժումի» յատկացնելու, այդ գումարին ընկերակցող նամակն ստորագրուած լինելով հաւակիր կամ բարեկամ անձէ մը։ Այս ընթացքը կը շարունակուի մէկ ուրիշէ մը ևս, և ահա Վարդօ, խանդավառօրէն խրախուսուած, յառաջ կը վարէ պայքարը, դուրս բերելով դաշնակցութեան շատ մը ներքին նենգաւորութիւնները։ Տասնեակ ամիսներ յետոյ, երբ ամեն ինչ մոռցուած է, Վարդօ կըստանայ նամակ մը կովկասի մասնաճիւղէ մը՝ խնդրելով իրմէ

*) Այս նամակը բաւական ուշ հասաւ մեր ձեռքը։
Ծ. Խ.

**) Տես «Մշակ» № 13

այդ գումարը յանձնել Բալքանեան կոմիտէին, և այլն,—Թակարդ մը՝ Վարդօն նեղը դնելու և ապա զայն դրամաշորթ ու գեղծարար հռչակելու և գրածներուն ոյժը նսեմացնելու։ Ու այս ռազմակոչով կը շարժին մինչև որ ուլտիմատումի նման տողեր կ'երևին իրանց օրգաններու մէջ Վարդօյի դէմ։

«Շարժում» բաւական դիմադրեց այս անարգ զրպարտութեանց. մասնաւորապէս ատեն մը լայն ասպարէզ տուաւ «Մշակէ» ու «Մուրճէ» արտատպմանց՝ Դաշնակցութեան կովկասեան գործերը քննադատող, բացի իր մերկացումներէն, և արտասահմանի հայութեան ցուցնելու թէ՝ ամէն փայլուն տարկայ ոսկի չէ, ինչպէս որ ցենզօրական հսկողութիւնը վայելող թերթերու լռութիւնն ալ այդ կուսակցութեան անսխալականութեան արդիւնք։

Այս պարագան գագաթնակէտին բերաւ «ազգային սուրբ գործով» տոգորուած Դաշնակցութեան զայրոյթը, և շուտով սկսան սպառնական նամակներ՝ մերթ Կովկասէն, Պարսկաստանէն ու Եգիպտոսէն, ու մինչև իսկ թելագրումներ՝ ընտանիքը Եւրոպա անցնելու։

Վարդօ կրկին տեղի չտուաւ։ Նորէն շարունակեց պայքարը։ Շարունակեց նոյնպէս մերկացումները։

1903-ի վերջերն էր կարծեմ, երբ «Շարժումը» ուրիշի մը հսկողութեան թողնելով Վարդօ եկաւ Պարիզ։ Հոդ, բաղդն ունեցայ իրեն հետ ծանօթանալու՝ արդէն նախապէս ծանօթ լինելով իրարու անուանապէս, երկար տարիներ իրեն թերթին աշխատակցած լինելով Լոնդոնէն ու Պարիզէն։ Ես ևս շատ մը դժգոհութիւններ ունէի իր բրած քննադատութեանց վերաբերմամբ, սակայն ցոյց տուած փաստերն ու դօքիւմանները շուտով համոզեցին զիս, թէև նա հոն ևս զերծ չմնաց դաշնակցական նորաբոյս ծաղիկներու պարսաւանքներէն ու բօյկօտներէն։

Իրաւ է թէ Վարդօ միայնակ էր իր պայքարին մէջ, բայց շուտով շահեցաւ համակիրներու շարք մը, բացի իր հաւատարիմ հին հետևորներէն, ու ես, իրեն հետ Լատինական Թաղի կաֆէներէն մէկը նստած ու խօսակցած ատեններս, առիթն ունեցած եմ անձամբ կարդալու նամակներ երիտասարդներէ, որոնք անձերնին սպաս կը դնէին անոր՝ եթէ հակառակ դէպք մը պատահի։ Կային ոմանք, որ Վարդօյի երեան հանած սպառնական նամակները չինծու և ինքզինքը «հերոս» ձևացնելու կը վերագրէին, սակայն ատոնք ճշմարիտ էին, անժխտելիօրէն ճշմարիտ՝ երբ աչքի առաջ ունենանք Դաշնակցութեան օրգաններուն, անհատներուն և կոմիտէներուն պարզած պատկերը Վարդօյի նկատմամբ։ Ապացոյց։

Պարիզէն վերադարձին, հազիւ Բուլղարիա հասած, մոլեռանդ մը կը յարձակի վրան և երկաթածայր գաւազանով մը կը ջանայ ուղեղը ջախջախել։ Փորձը անյաջող անցնելով Վարդօ առողջացաւ և շարունակեց ատեն մը ևս «Շարժումի» հրատարակումը։

Ժամանակ մը վերջ, սակայն, շատ հաւանական է անզօր դիմադրելու, շատ մը արգելքներէ զատ, նիւթական խոչընդոտներուն, Վարդօ դադրեցուց թերթը և կըղբաղէր կարծեմ յոկ բերանացի պրօպագանդով։

Այս քննադատութեանց մէջ շահ ունեցող անհատներ ժամանակը հասած համարեցին և, մոռնալով իրենց «Հայաստանի փրկութեան» ծրագիրը և սօցիալիստական կօնգրէսներու մէջ ներկայացուցած խոշոր-խոշոր բառերնին, փոխանակ, ինչպէս վայել էր քաղաքակիրթ ազգերու, գրչով ու խօսքով կռուելու, սպանեցին սպանութեան ամենէ ստոր, ամենէ գռեհիկ և ամենէ պժգալի սիստեմով։ Այսուհետև իրենց գիշերներն ազատ թող մնան Վարդօյի քննադատութեանց մղձաւանջէն։

Նախորդ ժահափորձին առթիւ ոչ մէկը բացատրութիւն տուաւ կամ ուրացաւ պաշտօնապէս՝ որ այդ դաշնակցական գործ չէր։ Եթէ միևնոյն լռութիւնը պատահի այս անգամ, շատ տարակոյս պիտի չմնայ թէ՝ ով է սարքած այս անարգ սպանութիւնը։

Հակառակ այսքան սպասելուս սպանութենէն վերջ, դեռ ևս չտեսայ այդպիսի յայտարարութիւն մը, բայց կըսպասենք տակաւին։

Մինաս Ցոլակ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

Բարեգործական ներկայացման ժամանակ տեղի ունեցած սարսափելի կատաստրօֆը.—«Matin» լրագրին հեռագրում են Նիւ-Եօրկից, որ Պենսիլվանիայի նահանգի Բօյերտօուն փոքրիկ քաղաքում բարեգործական նպատակով տրված ներկայացման ժամանակ թատրոնում տեղի է ունենում հետևեալ կատաստրօֆը։ Կինեմատօգրաֆի պլաստինկաների բռնկումից պայթում է գազի պահեստը և մի ակնթարթում հանդիսականներով լի դահլիճը լցնում խեղդող ծխով ու բոցերով։ Դժբաղդութիւնը աւելանում է մանաւանդ այն ժամանակ, երբ սարսափահար արտիստները բեմից դահլիճը թռչելու ժամանակ վայր են ձգում կերօսինի լամպը, և բեմը ծածկվում է հրեղէն բոցերով։ Հանդիսականները, խելագարութեան հասած, իրար ճնշելով ու կոխոտելով նետվում են դէպի մուտքը, ապարդիւն կերպով փրկութիւն որոնելով թանձր ծխով պատած սանդուխքի մէջ։ Շատերը նետվում էին պատուհաններից դուրս և մեծ մասը հէնց տեղըն ու տեղն էլ մեռնում էին։ Երբ հրդեհաշէջ խումբը օգնութեան է հասնում, թատրօնը արդէն վառվում էր խարոյկի նման։

Կրակի մէջ մեռածների թիւը հասնում է մօտ 200 հոգու։ Նրանք, որոնց աջողվել էր մի կերպ դուրս փախչել, մեծ մասամբ, վնասված են։

Յաջորդ օրը թատրօնի փլատակների տակից դուրս են հանել 180 այրված դիակներ։

Դ Ա Ն Ի Ա

Դանիան եւ Բալտիական ծովը.—Ինչպէս հաղորդում է «Berl. Tag.» լրագրի Կօպենհագենի թղթակիցը արժանահաւատ աղբիւրից, Դանիան ամենևին չէ հեռացված Բալտիական ծովի առիթով Ռուսաստանի, Գերմանիայի և Շվէդիայի միջև շարունակվող բանակցութիւններից։ Բանակցութիւնները առ այժմս գործնական հողի վրա չեն դրված և դեռ ևս գտնըվում են նախնական մտքերի փոխանակութեան այն շրջանում՝ թէ Բալտիական ծովի վերաբերմամբ համաձայնութիւն կայացնելու միտքը ինքնըստինքեան հնարաւո՞ր է արդեօք։ Դանիան տեղեկութիւններ ստանում է կատարվող մտքերի փոխանակութեան մասին, բայց նա մտադիր է մասնակցել նրան այն դէպքում միայն, եթէ համաձայնութիւնը կը ծառայէ յօգուտ խաղաղութեան և իր չէզոքութեան և, մանաւանդ, եթէ այդ համաձայնութիւնը հաւանութիւն գտնելու լինի Անգլիայի կողմից։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՅՏՆՈՒՄ Է

—

Բազդելնի կայարան, պ. Մաղանօվին։ Դուք ուղարկել էք 15 րուբլի—Էջմիածին՝ Հայրիկին ուղարկելու համար։ Հայրիկը վախճանվել է դեռ հոկտեմբերին. ինչ անենք այդ 15 րուբլին։

Ցարիցին, պ. Ղազարեանին։ Դուք ուղարկել էք 10 րուբլի՝ որ 10 հատ պատի հայերէն օրացոյց ուղարկենք. մենք ձեզ ուղարկեցինք այսօր Կ. Աֆինեանի օրացոյցից 10 հատ, վճարեցինք 4 րուբլի, և 85 կօպ. պօստի ծախք. մնացած 5 ր. 15 կ. ինչ անենք։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։
ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ Ե. Կ. ԽՕԴՆԵՎԱ—9½—2 ժ. ատամի հիւ.
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ.
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց ծաղկահատ.։
Կ. Ի. ԳԶԵԼԻԵՎ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի։
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.։
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇՉԵՐԲԻՆԱ—1½—2 ժ. մանկաբարձութեան։
Գ. Յ. ԳՈՒՐԳԵՆՕՎ—11—12 ժ. կանանց և մանկաբարձութեան։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
Ա. Յ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ—6—7 ժ. վիրաբուժ., վեներական, միզասեռ և մորթու հ.
Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

Ժողովրդական դպրոց
Տ. ՏԷՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ
(Տարրական դպրոցի ծրագրով)
Գինն է 20 կօպէկ
Դիմել՝ Թիֆլիս, «Գուտտենբերգ» գրավաճառանոցը, կամ հեղինակին՝ Բագու, Милютинская, 4. 5—2

Ֆրանսիական նաւագնաց ընկերութիւնը
Ն. ՊԱԿԷ եւ ԸՆԿ.
յայտարարում է, որ կարանտինը վերցրած է և ճանապարհորդների ընդունելութիւնը վերսկսված է։ «Մինգրէլիա» առաջին նաւը կը մեկնի Բաթումից չորեքշաբթի, յունվարի 23-ին։ 2—2

ՀԱՐԿԱՒՈՐ ԵՆ
միջնակարգ դպրոցներ աւարտած, կամ ցենզ ունեցող
ԳԻՒՂԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐ
Տրվում է բնակարան, ծառայ. ռոճիկ՝ ամիսը 35 րուբլուց մինչև 40 րուբլի։
Խնդիրները ուղղել Բ. Հ. Կ. Մ. Կրթական Մասնաճիւղին, Բագու, гостинница „Грандъ Отель“, на Парапетѣ. 6—2

ՀԱՅՈՑ ԹԱՏՐՈՆ
Հայ դերասանական ընկերակցութիւնը
ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԴԱՀԼԻՃՈՒՄ
Երկուշաբթի, յունվարի 15-ին,
Յ. ԶԱՐԻՖԵԱՆԻ բենեֆիսին
կը ներկայացնէ
ՈՒՐԻԷԼ ԱԿՕՍՏԱ
Դրամա 5 գործ. հեղ. Գուցկօվի
Մասնակցում է ամբողջ խումբը
Սկիզբը երեկոյեան ժամը 8-ին
2—1

ՀՐԱՒԷՐ
Կիրակի, ամսիս 20-ին, առաւօտեան 11 ժամին, Էջմիածնեցոց ս. Գէորգ եկեղեցում լինելու է ծխականների երկրորդ և վերջին ժողով նոր երէցփոխի ընտրութիւն կատարելու համար. ուստի սրանով խնդրում եմ նոյն եկեղեցու երկսեռ ծխականներին՝ որոշած օրը և ժամին ներկայ լինել ժողովին՝ ընտրութեանը մասնակցելու։
Թիֆլիսի հայոց եկեղեցիների բ. մասի գործակալ՝ Ղևոնդ քահանայ
Մաժիկոնեանց
2—1

Լոյս տեսաւ և ծախվում է
Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ
Ձեռնարկ ուսուցիչների և դասագիրք՝ դըպրոցների համար։
Մասն I—սկզբից մինչև XVII դարը
ԳԻՆՆ Է 80 ԿՈՊ.
Գումարով առնողներին՝ զեղջ.
Դիմել, Երևան՝ Վ. Փափազեանին և կամ գրավաճառանոց Պետրոս Յովհաննիսեանին։
2—1

ԹԻՖԼԻՍԻ ՏՆԱՅՆԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹ.
ՋՈՒԼՀԱԿԱՆՈՑԸ
Ընդունում է աշակերտներ։
Ուսման վճարն է ամբողջ դասընթացքների համար տասն րուբլի։
Գրիբօեդօվսկայա, տուն Իզմիրեանցի № 24, առաւօտ. 10 ժամից մինչև 2-ը։
10—5

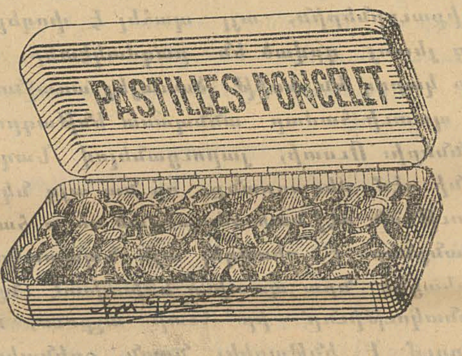

Խակական միջոց
հազի, մրսելու, բեվմատիզմի, բրօնխիտի և ինֆլուենցիայի դէմ։
Այս միջոցը Ֆրանսիայում արդէն 20 տարի է, որ ամենալաւ միջոցն է ճանաչված։
Ամեն տարի վաճառվում է 1 միլիօն արկղ։
Այս դեղահատները—որոնք ախորժելի համ ունեն—ծծելով մարդ կարող է իրան կոկորդի և բրօնխիտի բոլոր հիւանդութիւններից ազատ պահել։
Մի արկղիկի գինն է 1 րուբլի։
«Պօնսելէ» դեղահատները վաճառվում են բոլոր դեղատներում։
2—2

Տղամարդկանց զգեստների մեր յատուկ կտորները, իրանց լաւ յատկութեան համար, ռուսական և արտասահմանեան ցուցահանդէսներում արժանացան մեդալների։ Նրանց գերազանցութիւնը կայանում է հետևեալ յատկութիւնների մէջ. շատ դիմացկուն, գործնական, ճաշակով և գեղեցիկ։ Պատուէրատուներին իւրաքանչիւր արշինը ուղարկվում է գործարանային գնեբով.

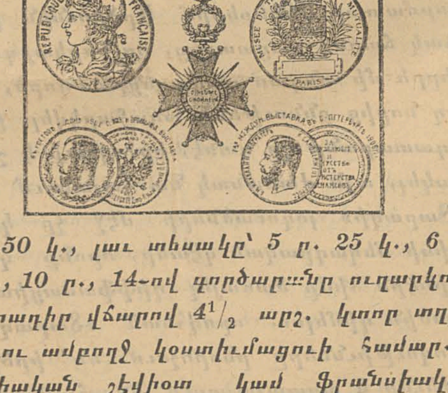

4 ր. 50 կ., լաւ տեսակը՝ 5 ր. 25 կ., 6 ր. 25 կ., 10 ր., 14-ով գործարանը ուղարկում է վերադիր վճարով 4½ արշ. կտոր տղամարդու ամբողջ կօստիւմացուի համար.—անգլիական չեվիօտ կամ ֆրանսիական գունաւոր տրիկօ, սև, մուգ կապոյտ, շագանակի, մուգ սև, ձիթենու գոյների, քառակուսի շրջանակներով կամ առանց սրա։ 3 կամ աւելի հատ պահանջողները կըստանան բոլորովին ձրի ատառը։
ՋՐԻ ԱՌԱՆՑ ՐԻՍԿԻ
Իմ այս առաջարկութիւնը ռէկլամ չէ, և որպէսզի ապացուցանեմ, պարտաւորվում եմ անպայման յետ ընդունել որևէ պատճառով դուր չեկած կտորը և վերադարձնել փողերը ամբողջովին։ Պահանջները խընդրում եմ հասցէագրել՝ Въ главную контору фабрики шерстяныхъ издѣлій Зигмунтъ Розенталъ г. Лодзь.
9—2

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Ա. ՔԱԹԱՆԵԱՆ
Վերադարձաւ Կովկասի հանքային ջրերից և վերսկսեց ընդունելութիւնը ներքին և ջղային հիւանդների, առաւօտ. 9—12 ժ., երեկ. 5—7 ժամ։
Միքայէլեան փողոց, № 27։
(ե. հ. շ. կ.) 50—48

ՀՐԱՒԷՐ
ԶՐԿԻՆԵԱՆՑ ս. Կարապետ եկեղեցում յունվարի 20-ին, կիրակի, առաւօտեան ժամը 12-ին լինելու է երէցփոխանական ընտրութիւն. ուստի սրանով հրաւիրում եմ յիշեալ եկեղեցու 21 տարին լրացածներից սկսած՝ երկսեռ բոլոր ծխերին, որ յիշեալ օրը և ժամին շտապեն եկեղեցի ընտրութեանը մասնակցելու։
Թիֆլիսի Ա. մասի գործակալ՝
Գրիգոր աւ. քահ. Մանդակունի

Հրատարակութիւն Գ. Գալստեանի, № 26.
ԱԴՕԼՓ ՌՈՒԴԷ
ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ
ՄԵԹՕԴԻԿԱ.
Փոխադրեց գերմաներէնից
Յովհաննէս Տէր-Միրաքեան
Գինն է 1 ր. 50 կ.
Դիմել՝ Тифлисъ, Книжный магазинъ „Гуттенбергъ“, Г. И. Галустянцу.
3—3

ԲԺԻՇԿ
Ա. Միքիթարեանց
Ընդունում է հիւանդներին. մասնագիտութիւն՝ սիֆիլիս, միզային, վեներական և մորթու հիւանդութիւններ. առաւօտեան 12—2 ժ., երեկ. 5—7 ժ., Սօլօլակ, Բեհբութեան փողոց № 33։
(ա. օ.) 100—90

ԲԺԻՇԿ
Գ. ՄԱՂԱՔԵԱՆ
Ներքին եւ երեխայոց, առանձնապէս ստամոքսի եւ աղիքների հիւանդութիւններ։

Ընդունելութիւն ամեն օր	12—1 ժ. առաւօտեան 5—7 ժ. երեկոյեան

Միքայէլեան փողոց ո. Ճավճավաձէի № 36.
(ա.օ.) 100—90

ԲԺԻՇԿ
Մելիք-Էյնաթեան
Վեներական, միզասեռական և մորթու Հիւանդութիւններ

Ընդունելութիւն	9—10 առաւօտ. 5—7 երեկ.

Կոնեիեվսկայա փող. № 6, Վետցէլ հիւրանոցի մօտ։
(ե. հ. շ.) 30—8

Ա. ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ՖՕՆԴԻ
յանձնաժողովը
յայտարարում է, որ նա ընդունում է գրքեր հրատարակութեան համար։
Առաջին սերիան բաղկացած կը լինի
ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԳՐՔԵՐԻՑ
(8—14 տարեկանների համար)
ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ. վարձատրութիւն տրվում է ինքնուրոյն աշխատութիւնների համար թերթին (6×9 քառակուսի) 40 րուբլի, թարգմանական—20 րուբլի։
Աշխատութիւնները պէտք է ներկայացնել մինչև փետրվարի 10-ը։
Թարգմանութիւնների հետ պէտք է ներկայացնել և բնագիրը։
Յանձնաժողովի կազմը. նախագահ՝ Ա. Քալանթար, անդամներ՝ Լ. Սարգսեան, Ղ. Աղայեան, բժիշկ Ա. Զարգարեան, Ա. Մխիթարեան, անդամ-քարտուղար՝ Ռ. Խանազատեան։
Ձեռագրերը կարելի է հասցնել յանձնաժողովին նրա անդամներից որևէ մէկի միջոցով։ (ու. շ. ե.) 3—2

Բացված է 1908/9 թ. բաժանորդագրութիւնը (այս տարվայ մարտից մինչեւ 1909 թ. մարտը)
ՅՈՒՇԱՐԱՐ
Թատերական-գրական-գեղարուեստական պատկերազարդ երկշաբաթաթերթ
(Բ. Տարեշրջան)
«Յուշարար»-ը իր բ. շրջանին տալու է 20 պատկերազարդ համար (փոխանակ 18-ի) և 10 ընտիր պիէսներ, (փոխանակ 9-ի), որոնք գլխաւորաբար նուիրված պէտք է լինեն գաւառական բեմերի պահանջներին։
Բացի սրանից, հայ բեմի յիսնամեակի լրանալու առիթով, խմբագրութիւնս պատրաստել է տալիս հայ բեմի պարծանք, հանճարեղ դերասան Պետրոս Ադամեանի գիպսից բարձրաքանդակ մէդալիօնը, որ մի գեղեցիկ զարդ է սենեակների համար։ Այս գեղարուեստական գործի պատրաստութիւնը յանձնված է թերթիս աշխատակից պ. Աբրահամ Թաշճեանին և մեր առաջիկայ 1908/9 թ. բաժանորդները № 1-ի հետ կը ստանան ձրիաբար՝ վճարելով պօստի ծախքի համար 50 կ.։ Այդ մեդալիօնների գինը Թիֆլիսում արժէ 1 րուբ. (առանց ճանապարհածախսի)։ Չը նայելով որ խմբագրութիւնը այս պատճառով աւելորդ ծախսերի է ենթարկվելու, այնուամենայնիւ նրա բաժնեգինը միևնոյնն է մնալու. Ռուսաստանում տարեկան 5 ր., արտասահման 6 ր.։ Բաժանորդագրութիւնը կարելի է վճարել և մաս առ մաս. սկզբից 3 ր., ապրիլին 1 ր., մայիսին 1 ր.։ Նամակներով պէտք է դիմել Тифлисъ, Редакція „Ушараръ“ կամ Rédaction «Houcharar», Tiflis. Խմբագրատունը ժամանակաւորապէս գտնվում է Բեհբութեան փողոց № 20։
Թիֆլիսում կարելի է գրվել նաև «Գուտտենբերգ» գրախանութում և «Փարոս» կիօսկում, իսկ Բագւում՝ «Сотрудникъ» գրախանութում։
3—3 Խմբագիր-հրատարակիչ օր. Մարիամ Մեհրաբեան

Продолжается подписка на 1908 г. на
XIII г. ЗЕМЛЕДѢЛЕЦЪ XIII г.
ЕЖЕМѢСЯЧНЫЙ ИЛЛЮСТРИРОВАННЫЙ
СЕЛЬСКО-ХОЗЯЙСТВЕННЫЙ ЖУРНАЛЪ
съ отдѣломъ
ШКОЛЬНОЕ ХОЗЯЙСТВО.
Редакторъ-издатель Ав. А. Калантаръ.
Въ теченіе 1908 года „ЗЕМЛЕДѢЛЕЦЪ“ дастъ:
1) 12 Книжекъ журнала,
2) 3 Отдѣльныхъ руководства по сельскому хозяйству изъ серіи „Библіотека Земледѣльца“:
I. Общедоступное руководство по сельско-хозяйственному птицеводсту. II. Устройство простѣйшихъ теплицъ. П. И. Каменоградскій III. Сельско-хозяйственныя орудія и машины для мелкаго хозяйства. Д. Д. Арцыбашевъ.
3) Коллекцію сѣмянъ сельско-хозяйственныхъ растеній.
ПОДПИСНАЯ ЦѢНА
2 р. за годъ. 1 р. за полгода | Съ доставкой и пересылкой
За границу 2 р. 50 коп. |
Разсрочка допускается: 1 р. при подпискѣ и 1 р. къ 15 апрѣля.
За наложенный платежъ 25 коп.

УЧЕНЫМИ КОМИТЕТАМИ: 1) б. Министерства Земледѣлія и Гос. Имущ. „Земледѣлецъ“ допущенъ въ подвѣдомственныя Министерству с.-хоз. уч. завед.; 2) Народнаго Просвѣщенія допущенъ къ выпискѣ въ учительскія библіотеки низшихъ учебн. завед. въ безпл. народн. читальни и библіотеки; 3) Свят. Синода—допущенъ для чтенія въ церковно-приходскихъ школахъ; 4) Главн. Штабомъ рекомендованъ для чтенія въ войскахъ; 5) Попечительствами о народной трезвости принятъ для выписки въ чайныя. На сел.-хозяйственныхъ выставкахъ удостоенъ высшихъ наградъ.

„Земледѣлецъ“ За предшествующіе годы высылается по 1 р. 25 к. годъ (безъ приложеній) съ пересылкой, за исключ. 1899 г., который распроданъ.
Контора „Земледѣльца“ беретъ на себя исполненіе порученій по выпискѣ всякихъ книгъ.
ПОДПИСКУ АДРЕСОВАТЬ: въ контору журнала „Земледѣлецъ“, С.-Петербургъ, Гороховая, 32. 6—3

Электропечатня «ЭКОНОМІЯ» Авакъ Мугдусіакоповъ съ С-ми. Большая Ванкская т. д. Семинаріи № 3